

Bogstart kom godt i gang

20.000 bogpakker sendt ud

Børn elsker bøger

■ "DEFF ER ET MIRAKEL"

Interview med Mai Buch,
ny styregruppeformand for DEFF

■ TEMA: GYMNASIERNE I DEFF

De almene gymnasier, VUC'erne og
Social- og Sundhedsskolerne giver nye
spændende udfordringer til DEFF

■ TEMA: OPEN ACCESS

Der er behov for en kommunikations-
indsats for at fremme Open Access

Få nyheder fra
www.bibliotekogmedier.dk
som email:
[www.bibliotekogmedier.dk/
nyheder/abonnement/](http://www.bibliotekogmedier.dk/nyheder/abonnement/)

RSS-feeds:
[www.bibliotekogmedier.dk/
nyheder/rss/](http://www.bibliotekogmedier.dk/nyheder/rss/)

BIBLIOTEK OG MEDIER

Nr. 2. 2009 • 19. årgang

Styrelsen for Bibliotek og Medier
H. C. Andersens Boulevard 2
1553 København V

Telefon
33 73 33 73
33 73 33 22 (Biblioteksafgiften)

post@bibliotekogmedier.dk
www.bibliotekogmedier.dk

Redaktion

Jens Thorhauge (ansv.)
Anna Christine Rasch (red.)
Helle Leth-Møller (red. sekr.)

Susanne Mahler
Jakob Heide Petersen

Grafisk tilrettelæggelse
Stæhr Grafisk

Tryk: C.S. Grafisk A/S
Oplag 3.000

ISSN 1903-7368
Elektronisk ISSN 1903-7376

Foto: Bjarke Ørsted

Redaktionen er afsluttet 8.6. 2009

Publikationen kan hentes på
www.bibliotekogmedier.dk

Bliv abonnent på
Bibliotek og Medier
www.bibliotekogmedier.dk
Bladet er gratis og
udkommer hvert kvartal

INDHOLD

KOMMENTAR	En dansk digitaliseringsstrategi	3
INTERVIEW	Mai Buch: DEFFs nye iværksætter	4
TEMA: GYMNASIER, VUC'er OG SOSU'er I DEFF	Nyt samarbejde med fælles mål	8
	Værd at vente på?	10
	Det almene gymnasium og voksenuddannelsen med i DEFF	12
DEFF	Hvem har brug for forskningsbibliotekerne?	14
BIBLIOTEKSUDVIKLING	Bibliotekerne i vidensamfundet	17
BORGER.DK	Bibliotekerne, borgertema, borger.dk	18
NETBIBLIOTEKER	Hvor er folkebibliotekernes nye børnesite?	19
BOGSTART	Bogstart godt i gang	21
UDVIKLINGSPULJEN	Biblioteker i hele landet: Etablering af nye tilbud	22
NETBIBLIOTEKER	National opsamling af brugerskabte data	23
TEMA: OPEN ACCESS	Open Access er en rigtig god forretning	24
	Nordbib og Open Access	28
	Knowledge Exchange og Open Access	30
LÅNESAMARBEJDE	Ny rapport om koordination af materialeforsyningen	32
	Internationalt	33
	Info	33
	Personnyt	35

BILLEDTEMA

Bogstart har nu været i gang i tre måneder, og biblioteksansatte landet over besøger familier i udvalgte boligområder. Billederne i dette nummer af *Bibliotek og Medier* følger processen fra pakningen af bogpakkerne på Hans Knudsens Institut til et første-gangsbesøg hos en lille pige. Bibliotekar Rasmus Hald Jensen præsenterer bogpakken for familien i Hedehusene.

Jens Thorhauge

En dansk digitaliseringsstrategi

“Danmark mister sin hukommelse” var overskriften på *Politikens* tophistorie den 30. april. Historien var baseret på en kronik forfattet af cheferne for en række danske kulturarvsinstitutioner. Deres hovedpointe er at Danmark er bagud i digitaliseringsarbejdet i forhold til en række andre lande som Norge og Holland, men også i forhold til de lande, hvor Google er i gang med storstilede digitaliseringsindsatser af litteraturen, USA, England, Tyskland og Spanien. Danmarks fravær i den fælleseuropæiske kulturportal, *Europeana*, ses som et klart indicium. Kronikken kom – præcist timet – samme dag som kulturminister Carina Christensen præsenterede den endelige rapport fra Digitaliseringsudvalget, som blev nedsat i 2006. Rapporten *Digitalisering af kulturarven* udmærker sig ved at være helt konkret i sit bud på hvad der over en tiårig periode kan digitaliseres inden for tre forskellige beløbsrammer. Forslagene skal ses i lyset af at digitalisering af kulturarven optræder som et indsatsområde i regeringsgrundlaget *Mulighedernes Samfund* (2007), og kronikken er en argumentation for nødvendigheden af denne indsats.

Det første forslag er et bud på hvad der kan digitaliseres inden for de eksisterende rammer, det vil sige de nuværende institutionsbevillinger. Her er buddet at særlige, meget efterspurgte og kendte materialer, men ikke større eller komplette samlinger, kan digitaliseres.

Det andet forslag opererer med en øremærket bevilling på 300 mio. kr. over ti år. Her er der tale om digitalisering af store mængder arkivalier, over tyve aviser tilbage til 1749, store mængder billeder

og kort, f.eks. fra Den Kongelige Kobberstiksamling, Det Kongelige Biblioteks portrætsamling og Nationalmuseets billedsamling. Ved at digitalisere større dele af samlinger øges muligheden for tværgående brug betydeligt.

Det tredje forslag opererer med en øremærket bevilling på 570 mio. kr. over en tiårig periode. I dette forslag opereres med en kompleksitet i de digitaliserede samlinger, f.eks. Det Danske Filminstituts Kort- og Dokumentarfilmsamling, Det Kongelige Biblioteks Luftfotosamling samt omfattende samlinger af topografisk litteratur, slægtshistoriske kilder og meget, meget mere inden for alle medier. Se selv listerne over materiale i rapporten, som kan hentes på Kulturministeriets hjemmeside www.kum.dk/sw75986.asp.

En af rapportens centrale pointer er at jo mere man digitaliserer jo billigere vil det være forholdsmæssigt og jo mere vil det slå igennem i benyttelsen.

Det kan også bemærkes at DR ikke optræder i scenarierne. DR har allerede fået en bevilling på 75 mio. kr. og har i projektet Bonanza haft stor succes med at inddrage 100.000 borgere i afstemninger om hvad der skal digitaliseres, ligesom DR har haft 12 mio. visninger af Bonanza-hjemmesiden på under et år. Et godt tegn for en kommende digitaliseringsindsats!

Rapporten rejser naturligvis mange spørgsmål, men det afgørende er at den giver nogle konkrete bud både på hvad der skal digitaliseres, og hvordan det skal formidles som udgangspunkt for en politisk beslutning om dansk digitaliserings-

indsats. Hovedvægten er lagt på at gøre materialet tilgængeligt, dvs. at slutbrugeren kan få adgang til det via internettet. Rapporten tænker primært i metadata som formidlingsredskab. Den store forkromede kulturarvsportal blev aflivet ret tidligt i udvalgsarbejdet. Men portaler, der tager afsæt i bestemte brugergrupper eller emner, afvises ikke. Derimod peger rapporten på følgende: “... nyere webformidling er i høj grad understøttet af en række nye teknologier som webservices, RSS-feeds og mere lette og dynamiske webprogrammeringsværktøjer og hele det nye paradigme omkring web 2.0”. Fælles eksponering på søgemaskiner er grundlaget for videre formidling, som institutionerne allerede arbejder med.

Formålet med øvelsen er naturligvis at undgå at ‘Danmark mister sin hukommelse’, som påstået i *Politiken*. Selvom digitalisering også handler om bevaring og beskyttelse af vores kulturarv, er tilgængeliggørelse helt afgørende i disse år som forudsætning for at bringe materialet i positivt spil i danskernes dagligdag.

Udvalgets overvejelser har også kredset om forskellige brugssammenhænge fra den interesserede borger over uddannelsessøgende til forskere. Hvis indsatsen for alvor skal bære frugt i uddannelses- og forskningsmæssig sammenhæng er det klart at der må en kritisk masse til, som næppe kan nås inden for de nuværende bevillinger.

Den væsentligste pointe er imidlertid at påstanden ‘findes det ikke på nettet, findes det ikke’ gælder for stadig større grupper af borgere. Derfor er spørgsmålet om den kulturelle hukommelse særdeles reelt.

Lone Sewerin

Mai Buch:

DEFFs nye iværksætter

Med Mai Buch har Danmarks Elektroniske Fag- og Forskningsbibliotek (DEFF) fået en styregruppeformand, som er til ambitiøse visioner, klare mål og netværk. Hun vil gerne udvide DEFFs målgruppe til også at omfatte iværksættervirksomheder. Og så synes hun DEFF er et mirakel

Mai Buch er administrerende direktør i Competencehouse, som hun har startet op sammen med sin bror i 2000.

Competencehouse laver bl.a. webværktøjer til strategisk kompetenceudvikling, og firmaet har i dag ti fastansatte medarbejdere.

Mai Buch har tidligere været direktør i Forskningsministeriet, økonomidirektør på Det Kongelige Teater og kontorchef i Miljøministeriet. Hun er uddannet cand.polyt fra Danmarks Tekniske Universitet.

Læs mere om Mai Buch på competencehouse.dk

Hvorfor sagde du ja til at blive DEFFs nye styregruppeformand?

Det gjorde jeg, fordi det altid har motiveret mig at være med på et hold, der beskæftiger sig med løsninger på store samfundsmæssige problemstillinger. Jeg har haft tre forløb i min karriere: Jeg har været ti år i Miljøministeriet, og der var dagsordenen at sikre Danmark som bæredygtigt samfund. Næste store spring var at jeg kom til Det Kongelige Teater, hvor jeg også var i ca. ti år. Det Kongelige Teater er med til at bevare og udvikle vores kulturelle identitet, og det er for mig at se en stor og vigtig samfundspolitisk dagsorden. Og siden har jeg så været ti år først i Videnskabsministeriet og nu i Competencehouse med den dagsorden, som handler om, hvordan omstiller vi Danmark fra industrisamfund til videnssamfund.

Den omstilling er et langt stykke hen ad vejen sket, så næste udfordring er at bidrage til, at Danmark bliver et globalt videnssamfund, hvor vi arbejder interaktivt og innovativt med viden globalt. Hvordan tager vi det næste skridt fra videnssamfund til globalt videnssamfund? Og hvad er forudsætningen for det? For mig at se er DEFF en hjørnesten, altså en helt afgørende forudsætning for at det kan realiseres. Og derfor sagde jeg ja til at blive styregruppeformand i DEFF. Det ramte lige ind i noget, som jeg selv synes er uhyre vigtigt.

Uden for bibliotekssektoren er der ikke ret mange, der kender DEFF. Hvor hørte du om DEFF første gang?

Jeg var direktør i Videnskabsministeriet fra 1998 til 2000, hvor DEFF jo var et led i Det Digitale Danmark, som jeg havde ansvaret for. Så derfor står DEFF meget tydeligt på min nethinde.

Og hvad er så dit indtryk af DEFF?

DEFF er et mirakel, et sandt mirakel. Jeg har arbejdet sammenlagt 24 år i forskellige stillinger i den statslige sektor, og jeg kan ikke mindes noget andet eksempel på, at så mange forskellige offentlige institutioner med hver deres identitet af egen drift er blevet enige om en fælles digital vision, som har indebåret en markant grad af konsolidering, med dertil hørende ændringer i arbejdsmetoder og arbejdsgange. DEFFs mirakel er på en og samme gang baseret på hundredvis af biblioteksfolks vilje til samarbejde og mange ton knofedt. Det er også en af grundene til at jeg sagde ja til at gå ind i arbejdet.

Hvad vil du med DEFF?

Min vision er at DEFF skal blive et helt centralt element i Danmarks globaliseringsstrategi. Jeg ser DEFF som Danmarks interaktive undervisnings-, forsknings- og innovationsbibliotek. DEFF skal have en it-infrastruktur og tilbyde services, som gør det muligt at lære, forske og ud-

vikle i både nationale og globale interaktive communities. Når jeg eksplicit nævner udvikling, er det fordi det er så oplagt, at den viden som DEFF giver adgang til, vil kunne bidrage direkte til innovation og til Danmarks konkurrencekraft.

Vil du udvide DEFFs målgruppe til at omfatte mere end forskningsmiljøet?

Målgruppen er udvidet. Fra den 1. januar kom uddannelsesbibliotekerne med i DEFF, og det giver DEFF en meget tunge samfundspolitisk platform. Hvis de nye brugere fra SOSU-assistenten over gymnasieelever til studerende på produktionshøjskolerne og alle underviserne tager DEFFs tilbud til sig, vil hovedparten af den fremtidige danske arbejdsstyrke være vokset op med at arbejde interaktivt med digital viden. Det er der virkelig samfundsmæssige perspektiver i, men det forudsætter selvfølgelig, at båndene til DEFF ikke bliver klippet over, når man forlader uddannelsessystemet.

Derfor skal DEFFs målgruppe udvides yderligere. Jeg forestiller mig at vi kunne begynde med at give iværksættere, virksomheder i innovationsmiljøerne og forskerparkerne 'access'. Her finder man mange videtunge små virksomheder, som DEFF kan være med til at bringe videre. Det vil flugte med iværksætter- og innovationspolitikken. Når resultaterne melder sig, kunne næste step være alle SMVerne, altså de små og mellemstore virksomheder.

Skal DEFF-samarbejdet også til at tilbyde andre typer services end i dag?

Jeg ved stadig for lidt om, hvad DEFF tilbyder i dag, men for mig er det centralt at vi tilbyder digitale værktøjer, der understøtter læreprocesser, videnskabelsprocesser og innovationsprocesser, hvor flere kan arbejde sammen interaktivt.

Hvad ser du som de helt store opgaver for DEFF lige nu?

Udfordringen er at gå på to eller måske tre ben. Vi skal følge den gamle strategi til dørs og realisere styregruppernes handlingsplaner for 2009/10. Vi skal så samtidig i fællesskab formulere en vision og udarbejde en strategi, der rækker frem til 2015. Det skal være en ambitiøs vision, der gør DEFF til et markant omdrejningspunkt for Danmarks udvikling i det, jeg kalder det interaktive, globale videnssamfund. En strategi som står på skuldrene af den gamle strategi. Og ja, jeg er fuldt ud opmærksom på at en sådan vision ikke kan realiseres med den bevilling, der er i dag. Det bliver så en selvstændig problemstilling, vi må forsøge at tackle.

Det tredje ben handler om inddragelse og kommunikation. Det er for det første vigtigt, at hele DEFF-familien inddrages i en dialog om den ny strategi og tager ejerskab til den. Men det er også af stor betydning, at vi får formidlet til samfundet, hvad DEFF kan og vil, så vi får en politisk opbakning til den ny vision.

Hvad skal der til, for at DEFF har løst sine opgaver godt nok?

Det kan jeg svare på om et års tid, når vi har formuleret en vision, en ny strategi og sat nogle mål. Så kan jeg uhyggeligt præcist fortælle dig hvad der skal til, for at DEFF er en succes. Men jeg synes simpelthen det ville være useriøst, hvis jeg begyndte at stille mål op nu. DEFF skal netop finde frem til sine mål i fællesskab, ellers når vi dem ikke. Så enkelt er det.

Du taler om fællesskab og om at tage ejerskab. Hvordan er dit indtryk af DEFFs forhold til sit bagland?

Jeg har læst det seneste *DEFF review*, og der står som det allerførste, at hele interessegruppen ser DEFF som det centrale forum for udvikling. Det er en af grundene til at jeg glæder mig til arbejdet. Jeg er sikker på at DEFF både kan sætte og gennemføre ambitiøse mål i samarbejde med baglandet.

Hvordan vil man kunne se, at DEFFs styregruppe har fået ny formand?

Det man først og fremmest kan se er at der kommer en, som ved meget lidt om biblioteksverdenen, og som vil spørge uendeligt meget. Jeg ser det som en vigtig opgave at blive klogere, at få konkret viden om DEFF-familien, lære biblioteksverdenen og sproget at kende og få et netværk. Det har nogle ulemper, at jeg kommer udefra, men omvendt er jeg ik-

ke bange for at give mig i kast med det, der næsten er umuligt af den simple grund at jeg ikke er belastet af viden om alle besværlighederne.

Før det første styregruppemøde tog du på en lille tourné rundt til formændene for de fire programgrupper i DEFF. Hvordan blev du modtaget?

Meget positivt. Det helt fantastiske er at alle fire brænder for det arbejde, der sker i programgrupperne, har visioner og knokler på.

Hvad forventer du af DEFF-sekretariatet i Bibliotek og Medier?

Jeg forventer at sekretariatet er top professionelt, og sådan har jeg også oplevet det. Jeg forventer at sekretariatet fanger, hvor styregruppen gerne vil hen, laver oplæg og indspark, der kan kvalificere styregruppens diskussioner og arbejde. Og så forventer jeg at sekretariatet er i en løbende tæt dialog med hele familien.

Hvilken type formand er du?

Jeg er ikke detaljerytter. Jeg interesserer mig for, hvor vi skal hen. Hvordan vi får tilvejebragt de politiske forudsætninger, der skal til for at vi kan nå vores mål. Hvordan vi får indgået alliancer med interessenter uden for biblioteksverdenen, der kan støtte os i vores arbejde. Hvordan vi får tilrettelagt en proces, der inddrager DEFF-familien og programgrupperne i strategiarbejdet.

Men jeg har det også sådan, at når jeg skal sætte mig ind i noget nyt, vil jeg gerne have fingrene smurt ind i olie. Jeg er ikke ingeniør for ingenting. Derfor har jeg været ombord i UBtesten, som jo er et af projekterne i DEFFs programgruppe Mødet med Brugeren. Derfor har jeg surfet rundt på flere af DEFFs fagportaler, tjekket moodle.com ud og søgt ihærdigt på rex.kb.dk. Ikke for at gå i detaljer, men fordi den form for læring inspirerer mig til det strategiske arbejde.

Hvis du spørger mine medarbejdere, vil de nok sige at jeg godt kan finde på at gå i detaljer, men her i DEFF er jeg på et felt, hvor jeg er amatør, og det er jeg meget bevidst om. Min egen virksomhed udvikler webbaserede programmer til at understøtte HR-processer. Vi anvender både brugeranalyser og web 2.0-teknologier i vores udviklingsarbejde, så på det lille hjørne har jeg viden om, hvad sker der.

Da jeg læste dit cv tænkte jeg at her er i hvert fald en der kan noget med netværk. Er det noget, du vil bruge i DEFF?

Ja, det er rigtigt set. De fleste af de projekter jeg gennem årene har arbejdet med, har jeg løst i dialog med de direkte involverede og ved at inddrage eksterne ressourcepersoner og potentielle alliancepартnere. Derfor har jeg et stort netværk, og derfor ser jeg det også som en vigtig opgave for mig at få et netværk i biblioteksverdenen.

DEFFs styregruppe

Den nye styregruppe er udpeget for en fire-årig periode fra 2009-2012. Mai Buch afløser Kim Østrup som formand. Styregruppen holdt sit første møde den 13. maj. Den består nu af:

- Adm. direktør Mai Buch (formand), Competencehouse
- Direktør Jens Thorhauge, Styrelsen for Bibliotek og Medier
- Vicedirektør Birte Christensen-Dalsgaard, Det Kongelige Bibliotek
- Direktør Svend Larsen, Statsbiblioteket
- Udviklingsdirektør Annette Winkel Schwartz, DTU VITIS
- Overbibliotekar Niels-Henrik Gylstorff, Aalborg Universitetsbibliotek
- Dekan Carsten Riis, Århus Universitet, Det Teologiske Fakultet
- Bibliotekar Knud Holch Andersen, Thisted Gymnasium
- Rektor Lis Randa, Erhvervsakademiet Dania
- Biblioteksleder Peter Rubech, Professionshøjskolen University College Nordjylland

FOWLER
UNIVERSITY
FIRST DAY FALL CLASSES
NEW HAVEN

BOGSTART

FINN HERMAN

Jakob Nedergaard Mortensen

Nyt samarbejde med fælles mål

EMNE GYMNASIER, VUC'ER OG SOSU'ER I DEFF

De almene gymnasier, VUC'erne og Social- og Sundhedsskolerne (SOSU'erne) er pr. 1. januar 2009 indtrådt i Danmarks Elektroniske Fag- og Forskningsbibliotek (DEFF). Med de rundt regnet 160 nyindtrådte institutioner står DEFF over for nye og spændende udfordringer. Udfordringer, som ventes at give såvel biblioteksområdet som undervisningssektoren et positivt løft.

Siden de nye institutioner blev indlemmet i DEFF har der været hektisk aktivitet med at afklare disse behov og ønsker samt forventninger til DEFF-samarbejdet. En række initiativer er allerede sat i søen. Vi skal i det følgende give en kort status på disse initiativer samt se på historien bag udvidelsen af DEFF.

Hvorfor udvide DEFF - igen?

Der ligger et stort og grundigt forarbejde bag DEFFs optagelse af gymnasierne m.fl. i samarbejdet. Undervisningsministeriets institutioner inden for erhvervsskoler og videregående uddannelser har været tilknyttet DEFF siden 2004. Dog var det først i forbindelse med først gymnasierformen i 2005 – og siden kommunalreformen i 2007, hvor gymnasierne, VUC'erne og SOSU'erne overgik fra amterne til at være selvejende institutioner i Undervisningsministeriets regi – at det for alvor viste sig oplagt at knytte disse til DEFF.

Gymnasierreformens nye krav til såvel materialer og arbejdsformer som til elever og undervisere forudsætter i høj grad

at der er bibliotekariske kompetencer til stede i undervisningsmiljøerne. Og for at gøre uddannelsessektorens samlede relationer til DEFF så nære som muligt, var det meningsfuldt ved samme lejlighed at lade VUC'erne og SOSU'erne følge trop ind i DEFF.

Arbejdsudvalget og dets anbefalinger

Med henblik på den konkrete tilknytning til DEFF blev der nedsat en arbejdsgruppe under Undervisningsministeriet, som blev 'tovholdt' af Peter Rubeck i dennes egenskab af bibliotekskonsulent. Gruppen, som bestod af både biblioteks- og undervisningsfaglige repræsentanter, havde til opgave at udarbejde forslag til, hvordan gymnasierne, VUC- og SOSU-skolerne inddrages i DEFF, herunder:

- At vurdere perspektiver for og krav til institutionerne i forbindelse med tilknytningen til DEFF
- At vurdere de økonomiske konsekvenser
- At vurdere behovet for institutionsamarbejder i relation til DEFF – f.eks. fælles tekniske platforme, efteruddannelse af biblioteksmedarbejdere m.v.
- At vurdere institutionernes køb og anvendelse af licenser, set i sammenhæng med mulighederne for fælles licensaftaler i DEFF-regi.

Gruppen udarbejdede på de præmisser et notat med en række anbefalinger. Notatet beskriver en række indsatsområder for udviklingen af biblioteksservicen på institutionerne. Disse indsatsområder

kan ses som et katalog over de områder, hvor DEFF kan medvirke til udviklingen i disse sektorer.

Nye initiativer

På baggrund af notatet fra Undervisningsministeriets arbejdsgruppe udarbejdede DEFF-sekretariatet en handlingsplan for de almene gymnasier, VUC'erne og SOSU-skolernes indtræden i DEFF. Handlingsplanen er under implementering, og arbejdet er i fuld gang på flere af fokusområderne. Der blev som et første initiativ afholdt møder med de nye samarbejdspartneres rektor- og lederforeninger, dels for at afstemme forventninger og finde fælles tråd i samarbejdet, dels – og ikke mindst – for at synliggøre DEFFs betydning i forhold til deres undervisningsinstitutioner.

På licensområdet har det været af afgørende betydning, at de nye institutioner fortsat har – og helst får endnu bedre – adgang til elektroniske videnressourcer. En forudsætning for dette er de rette licensindkøb. Der er i skrivende stund et større udredningsarbejde i gang på licensområdet. DEFF har nedsat en arbejdsgruppe med repræsentation fra institutionerne, som meget snart fremsætter et forslag til indkøb af en samlet licenspakke til gymnasierne. VUC'erne har også deltaget i dette arbejde, mens en tilsvarende arbejdsgruppe er nedsat for at afklare situationen for SOSU'erne.

Gymnasierne har desuden været repræsenteret i DEFFs Licensgruppe for Uddannelsesbiblioteker (LUB) siden den 1. januar 2007. Et samarbejde kunne bestå i at udvide licensgruppen yderligere med

repræsentanter fra VUC'erne og SOSU-skolerne. Derudover skal de nye samarbejdspartnere registreres i den biblioteksbase, der er grundlaget for det samarbejde, der foregår mellem institutionerne og Styrelsen for Bibliotek og Medier, herunder DEFF-Licenssekretariatet.

En anden væsentlig udfordring er udvikling af en ny teknisk platform til de nye deltagere. Notatet peger på at der skal findes en løsning på dette snarest muligt. Det bliver i den forbindelse særligt vigtigt at se på scanningsdepot, adgangsstyringssystem og ikke mindst et nyt standardiseret bibliotekssystem. Med udgangen af 2009 vil der eksempelvis ikke længere blive udviklet nye danske versioner af BOOK-IT systemet, som mange undervisningssteder anvender. Derfor er der nedsat endnu en arbejdsgruppe i DEFF-regi med repræsentanter fra basefællesskaberne, som bl.a. skal udarbejde en kravspecifikation til et kommende bibliotekssystem.

Der arbejdes i øjeblikket på en kortlægning af gymnasiebibliotekernes bibliotekssystemer på landsbasis. Blandt flere betydelige funktioner i et nyt system bliver det bl.a. vigtigt, at det kan håndtere bogdepotbøger (taskebøger til eleverne), at der er gode søgefaciliteter og at interfacet er brugervenligt. De første møder i arbejdsgruppen vil blive afholdt i løbet af maj måned.

Ny organisering

Forandringerne har også smittet af på DEFFs organisation. I kraft af udvidelsen har Undervisningsministeriet tilført DEFF flere midler. Dette har bidraget til

ansættelse af en konsulent i DEFFs Licenssekretariat, hvis primære arbejdsområde netop bliver arbejdet med de nye institutioner i DEFF.

Der er desuden udpeget en ny styregruppe og styregruppeformand for DEFF, som også afspejler den ændrede sammensætning af institutionerne i DEFF. Således er der nu en ligelig fordeling af de ministerielle repræsentanter i styregruppen fra henholdsvis Kulturministeriet, Ministeriet for Videnskab, Teknologi og Udvikling samt Undervisningsministeriet.

De nye institutioner er blevet organiseret i DEFF-programgruppen Nye Institutioner (NI). Programgruppen er blevet udviklet med fem nye ansigter, så der nu er 15 medlemmer med repræsentanter fra samtlige nye institutioner.

Som led i udviklingen af en kommunikationsstrategi påbegyndte NI i 2007 en bruger- og behovsundersøgelse for gymnasiebiblioteksområdet. Undersøgelsen understregede klart at man i DEFF og programgruppen står over for en væsentlig udfordring med at markedsføre DEFF og få en dialog om mulighederne og fordelene ved samarbejdet. Håbet er at de nytilkomne vil se DEFF – og særligt NI – som deres naturlige samarbejdspartner. På baggrund af analysen har NI's medlemmer nu etableret regionale ambassadørkorps, som vil være fanebærere for udbredelsen af det gode budskab.

Der vil løbende blive orienteret om udviklingen i samarbejdet på DEFFs hjemmeside: www.deff.dk.

Værd at vente på?

Arbejdet med at få alle ungdomsuddannelser tilsluttet DEFF er nu ved at være afsluttet, men det har været en meget lang proces. Har man ikke selv været en del af den, kan man godt undre sig over, hvad der egentlig er sket - og om det har været ventetiden værd?

DEFF og ungdomsuddannelserne

Undervisningsministeriets institutioner inden for de videregående uddannelser og erhvervsskolerne har siden 2004 været tilknyttet Danmarks Elektroniske Fag- og Forskningsbibliotek (DEFF). Det er tydeligt at det er lykkedes at få DEFF forankret i de videregående uddannelsers biblioteker inden for Undervisningsministeriets område, mens det har været meget svært at få ungdomsuddannelsernes biblioteker med i projektet. Inden for dette område har DEFF primært været synlig gennem licensarbejdet.

Det har også vanskeliggjort arbejdet at det ikke var alle ungdomsuddannelserne, der var med i DEFF via Undervisningsministeriet, idet de almene gymnasier organisatorisk var tilknyttet amterne. I forbindelse med kommunalreformen 1. januar 2007 sker der en ændring, idet de almene gymnasier, SOSU-skoler og VUC'er går fra at være tilknyttet amterne til at blive selvejende institutioner i Undervisningsministeriets regi. Som konsekvens af denne omlægning blev det besluttet at gymnasierne skulle tilknyttes DEFF, og for at sikre at alle Undervisningsministeriets uddannelsesbiblioteker kom med blev VUC og SOSU-skolerne også medtaget.

Udvalgsarbejde om gymnasier, VUC og SOSU-skolerne i DEFF

For at få afklaret, hvilke forventninger der lå fra området i forhold til DEFF, blev der i foråret 2007 igangsat et udvalgsar-

bejde. Dette arbejde blev udført dels af en styregruppe og dels af en arbejdsgruppe.

Fra starten var det vigtigt at det ikke blev et snævert biblioteksprojekt, men at opgaven burde forankres overordnet i uddannelsesinstitutionernes ledelsesgruppe. Der blev derfor nedsat en styregruppe bestående af repræsentanter fra lederkollegierne, DEFF og Undervisningsministeriet.

Samtidig skulle der inddrages personer, der havde en konkret viden om området, således at personer med undervisningsfaglige og biblioteksfaglige kompetencer kom ind i arbejdet. Det betød at der blev nedsat en arbejdsgruppe bestående af en underviser og en bibliotekar fra hvert af de tre områder.

Idékatalog

Allerede på første møde i arbejdsgruppen stod det klart at det ikke var tilstrækkeligt at udarbejde en række anbefalinger. I stedet blev der skrevet et notat udformet som et idékatalog for området. Indholdet i notatet blev først en kort status over de forudsætninger, der er gældende for området. Dernæst fem centrale fokusområder, som arbejdsgruppen nåede frem til:

- Informationsforsyning
- Teknisk platform
- Informationskompetence
- Det samarbejdende biblioteksvæsen
- Efteruddannelse.

Notatet blev afsluttet med en række konkrete anbefalinger.

Inden for alle fokusområder er der skitser til, hvilke projekter der i DEFF-regi kan sikre, at uddannelsesbibliotekerne opfylder de krav, der stilles til fremtidens biblioteksfunktion. En biblioteksfunktion, som skal sikre informationsforsyningen, men også understøtte en udbygning af studiekompetencen, som er et centralt element i fremtidens uddannelser. Det betyder, at notatet ikke blot kan anvendes som en række anbefalinger til konkrete DEFF-tiltag, men samtidig er en oversigt over de udfordringer, biblioteksfunktionen i ungdomsuddannelserne står overfor.

Hvordan løses biblioteksbetjeningen?

En central pointe i notatet er at udgangspunktet for at løse de biblioteksmæssige opgaver i ungdomsuddannelserne, er vidt forskelligt. I notatet beskrives fire grundtyper for, hvordan arbejdet pt. er organiseret:

- Biblioteksfunktion, men uden faguddannet bibliotekar – hvor en lærer fungerer som bibliotekar
- Betjeningsoverenskomst med folkebiblioteket, som stiller bibliotekar til rådighed på forskelligt niveau; fra fire timer pr. uge til 20 timer pr uge
- Faguddannet bibliotekar ansat direkte på institutionen med forskelligt timetal
- Faguddannet bibliotekar ansat + evt. en lærer tilknyttet biblioteket med et par timer pr. uge.

Det er dybt problematisk at eleverne får

så forskellige tilbud, da de i eksamener og opgaver bliver eksternt vurderet. Her vil de forskellige tilbud give en skævvridning af mulighederne for at alle bliver vurderet på et ensartet grundlag. Det er her en tilknytning til DEFF kan være med til at sikre en standardisering af området.

Arbejdsgruppens notat blev i foråret 2008 behandlet i DEFFs styregruppe, og her blev følgende tre elementer fra notatet prioriteret:

- Licenser
- Biblioteksteknisk platform
- Sikring af sekretariatsbistand til at varetage arbejdet i forhold til de mange nye institutioner.

Samtidig var der fokus på at Undervisningsministeriet arbejdede på at sikre at de nye områder bliver repræsenteret i DEFFs arbejdsgrupper.

Status 1. januar

Resultatet af udvalgsarbejdet blev at gymnasier, VUC og SOSU-skolerne pr. 1. januar 2009 er med i DEFF. Undervisningsministeriet har i denne forbindelse forhøjet sit tilskud til DEFF med 1.5 mio. kr. Heraf er de 500.000 kr. øremærket sekretariatsbistand. Derudover gives i en treårig periode (2009-2011) 800.000 kr. om året i tilskud til licenser.

DEFF står således over for en stor udfordring. I de kommende år skal man ikke kun understøtte institutioner med velaf-

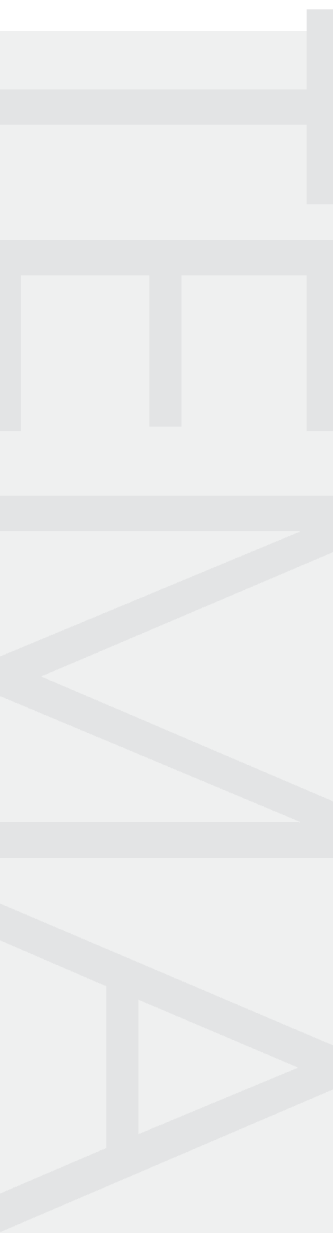
grænsede biblioteker. Ungdomsuddannelsernes biblioteker er, som det fremgår af ovenstående, en yderst broget skare, hvor blot det at definere en kontaktperson til et bibliotek på en uddannelsesinstitution kan være svært. Det er derfor helt centralt at der i bevillingen til DEFF er øremærket midler til personaleressourcer, således at DEFF-sekretariatet har personale, der kan sikre kontakten til de mange nye institutioner.

Det er meget glædeligt at alle ungdomsuddannelserne nu er tilknyttet DEFF. Nu skulle det gerne bliver synligt også inden for dette område, at DEFF kan gøre en forskel.

I det kommende år skal der etableres licenstilbud og projekter målrettet de nye områder, og repræsentanter fra de nye områder skal deltage i arbejdet i DEFF's programområder. Det bliver spændende at følge udviklingen.

Notat om gymnasierne, VUC og SOSU-skolerne i DEFF kan hentes på www.deff.dk.

G Y M N A S I E R , V U C ' E R O G S O S U ' E R I D E F F

Det almene gymnasium og voksenuddannelsen med i DEFF

Der har – til forskel fra folkeskolen – aldrig været noget lovkrav om biblioteksfunktioner ved ungdoms- og voksenuddannelserne i Danmark. Det er en ret afgørende kendsgerning, når man vil gøre status over bibliotekssituationen i denne sektor af uddannelsessystemet. Det forklarer nemlig den meget store variation og uensartethed, der har præget udviklingen på området. Det er meget vanskeligt at tale om typiske forhold med hensyn til såvel rammer som indhold.

Deraf følger en anden vigtig kendsgerning, nemlig at eleverne inden for ungdoms- og voksenuddannelserne kommer til at opleve iøjnefaldende forskelle i tilbud og serviceniveau, når det gælder biblioteksbetjening og udvikling af kvalificeret informationskompetence. Der har – ikke mindst i de seneste år – været en ganske heftig debat om den sociale ulighed, knyttet til de store projektopgaver og de moderne eksamensformer med lang hjemme-forberedelsestid, hvor veluddannede forældre og kloge tanter og onkler beredvilligt står bi. Det kan imidlertid godt undre at der overhovedet ikke har været nogen form for debat – endsi-ge opmærksomhed – omkring det problem, at de mange skoler ud over landet faktisk giver deres elever særdeles forskellige vilkår og støtte, når det gælder håndteringen af de store studieforberedende opgaver og eksamensformer.

Fra bibliotek til studiecenter

I den gode gamle gymnasieskole havde skolerne ofte ganske gedigne biblioteker, de gamle katedralskoler endda meget fornemme bogsamlinger. De traditionelle

gymnasiebiblioteker blev først og fremmest betragtet som lærernes og faggruppernes biblioteker, samvittighedsfuldt plejet og 'vogtet' af en lærer med titel af bibliotekar.

Allerede med den forrige gymnasieform – model 87 – kom store selvstændige elevopgaver til at fylde så meget, at det blev nødvendigt at åbne og omdanne de gamle bogsamlinger til moderne elevrettede uddannelsesbiblioteker og samtidig tilknytte professionelle bibliotekarer. Skoleejerne – og det var dengang amterne – reagerede imidlertid meget forskelligt på denne udfordring. Nogle amter kendte deres besøgstid og afsatte ressourcer til området. Andre foretog sig så godt som ingenting. Deraf følger den herskende forskellighed.

På voksenuddannelsesområdet er det formentlig kun de største centre, der har haft mulighed for at udvikle selvstændige biblioteksfunktioner.

Studieretningsgymnasiet – model 05

Styrkelse af det studieforberedende sigte har været det afgørende mantra bag den nyeste gymnasieform. Det indebærer en bevægelse væk fra det traditionelle faglige klasserum og henimod det projektbaserede og det mellemfaglige arbejde. Eleverne skal udvikle "evne til at fungere i et studiemiljø, hvor kravene til selvstændighed, samarbejde og sans for at opsøge viden er centrale". Sådan udtrykker den gældende gymnasielov sig (§2, stk3). Dermed er det veludbyggede studiecenter med professionel betjening og systematisk udvikling af studieforbe-

redende informationskompetence rykket helt ind i centrum af den moderne gymnasieskole. Dertil kommer IT-revolutionen, der i løbet af de seneste år har vendt totalt op og ned på kommunikationsformer og brug af undervisningsmaterialer. Men alt dette er sket, uden at der fra Undervisningsministeriet er stillet noget som helst krav til skolernes standard og ressourceindsats på biblioteksområdet. Og de store forskelle, der udviklede sig ud over kongeriget i amternes tid, er bestemt ikke blevet mindre ved overgangen til 'statslig' selveje.

Gymnasieelevers biblioteksbrug

Biblioteksstyrelsen gjorde ungdomsuddannelsernes biblioteker til et særligt indsatsområde i 2007. I den forbindelse gennemførte professor Niels Ole Pors, Danmarks Biblioteksskole, en omfattende undersøgelse af den gymnasiale ungdoms brug af biblioteker. At dømme efter denne ret brede undersøgelse (omfatter knap 1.000 unge) er gymnasieungdommens brug af biblioteker ganske omfattende. To tredjedele af de unge bruger folkebiblioteket jævnligt og samme andel bruger biblioteket på deres studie- sted. Godt halvdelen bruger begge systemer. Men der er en klar overvægt af brugere i det almene gymnasium (stx) i forhold til hhx og htx. Samtidig er pigerne noget mere aktive end drengene hvad angår biblioteksbenyttelse. Brugen af digitale informationer er mere udbredte hos eleverne i de erhvervs-gymnasiale uddannelser. Det almene gymnasiums elever er mere til de trykte bøger.

Den ganske omfattende brug af bibliote-

TEMA

GYMNASIER, VUC'ER OG SOSU'ER I DEFF

ker afspejler den rolle de store selvstændige opgaver og projektføløb spiller i dagens gymnasium. Resultatet kan dog i nogen grad være farvet af at kun et begrænset antal af de 150 gymnasier har reageret på det elektroniske spørgeskema. Man kunne formode at det især er skoler med veludviklede biblioteksfunktioner, der har taget hånd om undersøgelsen.

Partnerskab med DEFF

Det almene gymnasium og den almene voksenuddannelse vil på flere niveauer kunne høste stor gavn af deltagelse i DEFF. Helt overordnet vil DEFF kunne bidrage til en synliggørelse af de meget store fordele, som et veludbygget studiecenter og en målrettet undervisning i informationskompetence rummer for eleverne. Der er et stort behov for synliggørelse både i forhold til skoleledelserne og i forhold til lærerkollegierne. Det gælder selvfølgelig i særlig grad de skoler, der endnu befinder sig i 'år 0' på dette område. En prioriteret ressourceindsats kommer først, når man både i toppen og i bredden kan se de afgørende kvalitetsfordele.

I den forbindelse vil en netværksdannelse og erfaringsspredning med udgangspunkt i de frontløbere, der så afgjort også er på det gymnasiale biblioteksområde, være til stor nytte. Også et mere eller mindre integreret samarbejde mellem skoler, der er placeret i nærheden af hinanden, såvel almene gymnasier som VUC/HE, eller almene gymnasier og erhvervsskoler, vil rumme dynamiske muligheder. Det gælder i høj grad også samarbejde med lokale folkebiblioteker.

I begyndelsen af 2008 opstillede en undervisningsministeriel arbejdsgruppe en række konkrete anbefalinger til indsatsområder, hvor DEFF vil kunne yde afgørende bidrag:

- Udvikling af tekniske platforme, herunder et standardiseret katalogiserings- og søgesystem, som er forudsætningen for et velfungerende uddannelsesbibliotek, gerne med en økonomisk støtte, der kan hjælpe de mange skoler i gang, der endnu befinder sig ved startlinjen
- Udvikling af licenspakker, der kan gøre det økonomisk overkommeligt at få adgang til en række tidsskrifter og databaser. Ikke mindst på det naturvidenskabelige område kan det få stor betydning og indebære en væsentlig styrkelse af arbejdet med studieretningsprojekterne
- Digitalisering af undervisningsmateriale. De nye undervisningsformer stiller helt nye krav til undervisningsmateriale, hvor man i stigende grad vil sondre mellem basisbøger, der rummer den kerneviden eleverne skal tilegne sig, og så et bredt spektrum af materialer, der skal bruges i forbindelse med projektbaseret arbejde. Det sidstnævnte vil med store fordele – også økonomisk – kunne gøres tilgængelig i digitale formater. Det er forbundet med en række copyright-problemer og vil bedst kunne løses gennem en koordineret DEFF-indsats
- Udvikling af fælles værktøj til støtte for undervisningen i informationskompetence i et samspil mellem lærere, elever og bibliotekar. De videre-

gående uddannelser har allerede vist vejen i den retning

- Integration af de gymnasiale uddannelsesbiblioteker i det samarbejdende biblioteksvæsen. I den forbindelse deltagelse i DanBib og den kørselsordning, der modsvarer de generelle søgemuligheder i bibliotek.dk. Indtil videre er kun en tredjedel af gymnasierne med i kørselsordningerne
- Efteruddannelsestilbud, der både retter sig til de faguddannede bibliotekarer og til lærerne med henblik på at udvikle et integreret samarbejde mellem de to helt forskellige faglige traditioner.

Ting tager tid. Det er værd at huske, også når man har med gymnasieområdet at gøre. Men der kan ikke være tvivl om, at gennem en målrettet og langsigtet indsats vil DEFF kunne gøre en forskel. Til gavn for kvaliteten i såvel det almindelige som det studieforberedende sigte.

Anbefalingerne til indsatsområder kan læses i *Notat om gymnasierne, VUC og SOSU-skolerne i DEFF* på www.deff.dk.

Susanne Kandrup, The Lime Guild

Hvem har brug for forskningsbibliotekerne?

Et nyt initiativ fra DEFF undersøger, hvor danske forskningsbrugere henter deres information. Målet er at afdække forskningsbibliotekernes nye rolle

Forskningsbibliotekerne var engang porten til et unikt skatkammer af viden. I dag kæmper bibliotekerne med internationale forskningsdatabaser, fagmedier og ikke mindst Google om at forsyne forskere og forskningsbrugere med viden. På British Museum Library gjorde Karl Marx læsesalen berømt for eftertiden som stedet, hvor *Kapitalen* blev tænkt og skrevet. Om ti år findes forskningsbiblioteket ikke længere, i hvert fald ikke som Marx og vi kendte det. Viden er flyttet på nettet og har antaget nye former. I dag ville aficionados ikke spørge om, hvilket bibliotek Marx sad på men snarere gå op i, om Karls bærbare computer kørte Windows eller Mac, og om han valgte at bruge gratis internetadgang hos Starbucks eller Pret a Manger til sine søgninger. Forskningsbiblioteket er ikke længere et skatkammer af viden, men snarere en administrator af passwords og bogbudgetter for de forskere, der selv hiver viden ind fra hele verden. Forskningsbibliotekerne har selv skubbet på den udvikling i de sidste ti år ved at gøre administration af adgangen til elektroniske ressourcer til en nøgleopgave.

Det er baggrunden for et nyt initiativ fra Danmarks Elektroniske Fag- og Forskningsbibliotek (DEFF), der skal udrede brugen af forskningens såkaldte infrastruktur: forskningsdatabaser på nettet, fagmedier, søgemaskiner som Google og selvfølgelig forskningsbibliotekerne. Hvor skal forskningsbibliotekerne placere sig i det udbud af forskningsinformation?

Nye brugere, nye muligheder

Det er muligt at pege på mindst tre nye, store opgaver, som forskningsbibliotekerne kan kaste sig over:

- Innovation. Videntunge virksomheder som Novo Nordisk og Danfoss søger i stigende grad forskningsbaseret viden og information til innovationsprocesser. De vil ofte gå efter et bredere udvalg af materiale end blot tekst f.eks. billeder, videopræsentationer og lyd.
- E-learning. De pædagogiske værktøjer til e-learning har hidtil været adskilt fra det forskningsbaserede indhold. Ofte administreres systemer til e-learning af private leverandører. Der er behov for at integrere den forskningsbaserede viden i systemerne.
- Metaanalyse. Mængden af forskning vokser. Der er et stigende behov for at få vurderet og syntetiseret mængden af undersøgelser til operationelle, overgribende konklusioner som f.eks. politiske beslutningstagere kan støtte sig til.

Beskrivelsen af de tre opgaver er et af de første resultater af initiativet. Det fortæller professor Hans Siggaard Jensen, der er medejer af virksomheden Lime Guild, som DEFF har bedt om at gennemføre udredningen. Lime Guild har grebet opgaven an som en såkaldt social netværksanalyse: En gruppe af DEFFs vigtigste interesserter er blevet bedt om at kortlægge deres kommunikation både mundtligt, skriftligt og elektronisk på tre tilfældige dage. Dermed opstår et billede af, hvordan forskningsbrugere indhenter vi-

den: Hvilke kilder trækker de på, og hvad bruger de den indhentede viden til?

“Metatendensen er meget klar: Folk ønsker mere og mere syntetiseret information. Det gælder specielt dem, som ikke tidligere var kernebrugere af forskningen som policyfolk i ministerier og konsulenter. Forskningen bliver mere og mere integreret i deres arbejde,” fortæller Hans Siggaard Jensen, der også er prodekan ved Danmarks Pædagogiske Universitets-skole.

Skal forskningsbibliotekerne løfte den opgave, er de nødt til at smelte sammen med andre typer organisationer med andre kompetencer og arbejdsformer. Innovationsopgaven skal løftes i samarbejde med procesfolk i private virksomheder, der er vant til at søge og bruge meget varieret information til målrettet at udvikle nye produkter og forretningsmuligheder. E-learningopgaven kan løftes i samarbejde med udbydere af e-learning, der i dag ofte er private virksomheder. Arbejdet med metaanalyse kræver, at både klassiske forskningskompetencer og viden om policybehov og projektledelse bliver en del af forskningsbibliotekerne. Paradoksalt nok opstår disse nye muligheder parallelt med at forskningsbiblioteket mister relevans for den klassiske forsker, der i dag har adgang til alverdens information via de elektroniske indgange og aldrig behøver sætte sin fod på læsesalen.

“Det er en lykke at have adgang til al den information, men set fra den enkelte forskers synspunkt er det blot noget, man

tager for givet,” siger Hans Siggaard Jensen. “Ligesom når jeg antager at nogen søger for vand i hanerne.”

Quality never goes out of style

En af de nye brugere, der udfordrer forskningsbibliotekerne, er professor Mogens Hørder, fra 1989 til 2008 dekan i sundhedsvidenskab og nu rådgiver for ledelsen på Syddansk Universitet. Han arbejder i dag med rådgivning af myndigheder og i forskningsråd, hvor han fungerer som professionel aftager af forskningen, og han er helt enig i behovet for, at forskningsbibliotekerne genopfinder sig selv, hvis ikke de populært sagt vil ende som vidensamfundets VVS'ere.

“Forskningsbiblioteket, som vi kender det, findes ikke om 10 år. De har spillet og spiller fortsat en væsentlig rolle, men der er behov for at konvertere medarbejderressourcer til en mere fremtidsorienteret indsats,” siger han.

Han ser en stor opgave i at kvalitetssikre det enorme udbud af viden på nettet. Det er alternativet til en ‘Googlebaseret’ tilgang til viden, hvor det er elektroniske algoritmer og popularitet på nettet, der styrer hvilken viden, man får fat i. Forskningsbibliotekerne har en vigtig opgave i at holde fast i det klassiske peer review, hvor det er menneskeøjne i hovedet på kvalificerede forskere, der filtrerer viden, så aftagerne får det mest relevante udbytte af deres søgning. Forskningsbiblioteket kan stille sig i spidsen for sådanne ‘kvalitetsøgende cirkler’, som Mogens Hørder kalder det.

“Det vil også øge nytteværdien af forskningsindsatsen enormt og spare forskerne for mange timer. En videnmedarbejder på forskningsbiblioteket vil ikke være klædt på til at vurdere det enkelte forskningsarbejde, men man kan være koordinator i samspil med forskningsverdenen. Der er behov for at nogen tager initiativ og koordinerer de kvalitetsøgende cirkler”, siger Mogens Hørder.

Kig i krystalkuglen

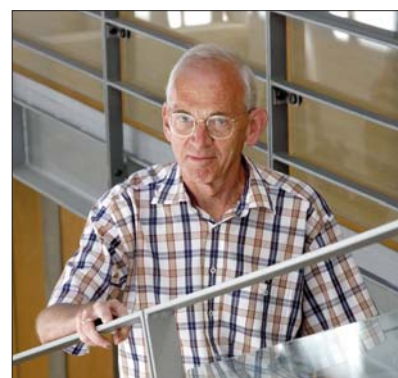
Som ansvarlig for DEFF er vicedirektør i Styrelsen for Bibliotek og Medier, Bo Öhrström, optimistisk, når det kommer til forskningsbibliotekernes mulighed for at finde deres fremtidige rolle. Trenden i lande som England, Tyskland og Holland er, at forskningsbibliotekerne tillægges større værdi. Han ser store forandringer for forskningsbibliotekerne over de næste ti år, men han er nervøs ved at kigge alt for meget i krystalkuglen:

“Da DEFF blev født for 10 år siden, var der folk, der tvivlede på, om nettet kunne bruges til at administrere de elektroniske forskningsressourcer. Det var en fejl at nogen kunne tvivle på det, men det viser at vi har svært ved at se ti år frem. Der befinder sig en kolossal viden blandt de ansatte på forskningsbibliotekerne, men sektoren kan udvikle sig og blive endnu bedre,” siger Bo Öhrström.

Læs mere om projektet *Fremtidens biblioteksbetjening af forskere* på www.deff.dk.

Hans Siggaard Jensen

Mogens Hørder

Bo Öhrström

Jakob Heide Petersen

Bibliotekerne i vidensamfundet

Rammerne for udvalgsarbejdet om folkebibliotekerne i vidensamfundet blev beskrevet i sidste nummer af *Bibliotek og Medier*. Udvalget påbegyndte arbejdet på et møde den 14. april 2009. Her drøftede udvalgsmedlemmerne organiseringen af arbejdet og forventninger til indholdet af rapporten.

Udvalget vil arbejde med overordnede strategiske spørgsmål om folkebibliotekernes fremtidige hovedopgaver og desuden beskæftige sig med mere konkrete spørgsmål inden for en række afgrænsede emneområder. Der var enighed om at tage udgangspunkt i globaliseringsrådets arbejde og i en analyse af folkebibliotekernes brugere og ikke-brugere.

Styrelsens direktør, Jens Thorhauge, præsenterede styrelsens fokusområder for biblioteksudvikling

- Det fysiske bibliotek skal være attraktivt, nye koncepter for biblioteksrummet og traditionelle ydelser
- Biblioteket skal ud til brugerne
- Bibliotekets rolle på internettet skal styrkes
- Biblioteket skal fokusere på mere værdiskabende funktioner gennem en aktiv rolle over for brugerne
- Der skal udvikles nye relationelle ydelser.

Fokusområderne afspejler en vision for et bibliotek, hvor den traditionelle informationsformidling er udgangspunktet

for at biblioteket kan blive en aktiv partner i at omsætte information til viden.

Mødedeltagerne var enige om at nedsætte en række arbejdsgrupper, der kan analysere de mere afgrænsede emneområder. Den præcise afgrænsning, mandat og sammensætning af grupperne besluttet på udvalgets næste møde. Der var enighed om at der nedsættes 4-6 arbejdsgrupper. Arbejdsgruppernes opgaver vil formentlig omfatte nedenstående punkter:

- Udvikling af bibliotekets traditionelle ydelser. Først og fremmest oplæg til udviklingen af litteraturformidlingen – både i biblioteksrummet, gennem inddragende aktiviteter i forhold til brugerne og på internettet
- Bibliotekernes digitale infrastruktur. Udviklingen af de lokale bibliotekssystemer, netbibliotekerne, bibliotek.dk og samspillet mellem tjenesterne
- Den digitale formidling af kulturarv og af licensbelagte informationsressourcer. Bibliotekernes formidling af nye digitale medier og af det materiale, der digitaliseres af kulturarvsinstitutionerne
- Lærings- og inspirationsaktiviteter bl.a. for læse- og it-svage borgere. Udbygning af eksisterende aktiviteter (læsekredse, romanklubber, læselyst og lær-mere programmet)
- Partnerskaber. Der kan arbejdes med flere dimensioner. Med kan tænkes

partnerskaber med afsæt i beslægtede områder med fokus på læring såsom skolebiblioteker og oplysningsforbund. En analyse af mulighederne kan tage udgangspunkt i borgerens livsforløb og de institutioner borgeren møder. Endelig kan der tænkes partnerskaber i form af strategiske alliancer f.eks. i samarbejde om styrket formidling

- Kompetenceudvikling. Analysen bør identificere hvilke kompetencer, der er nødvendige for at løse fremtidige opgaver. Desuden må arbejdet anvises, hvordan kompetencerne tilvejebringes og udvikles.

Udvalget blev allerede på første møde enige om, at Netbibliotekernes it-gruppe kunne arbejde med it-infrastrukturen eventuelt suppleret med yderligere deltagere i denne opgave. På det kommende møde den 12. maj vil udvalget endelig fastlægge arbejdsgruppernes antal, opdrag og sammensætning.

Udvalget har besluttet at der afholdes en række dialogmøder rundt i landet med bibliotekernes medarbejdere. Det er endnu ikke fastlagt, om der også skal afholdes debatmøder med et mere politisk indhold. På det kommende møde vil udvalget desuden drøfte, hvordan der kan etableres online fora med henblik på at diskutere de faglige problemstillinger. Indtil videre kan information fra udvalget studeres på styrelsens hjemmeside.

Eva Sønderstrup-Andersen

Bibliotekerne, borgertema, borger.dk

Den fælles offentlige portal skal udvides med nye digitale borgertemaer. Bibliotek og Medier er blevet bedt om at bidrage inden for temaet Kultur & Fritid med input til ydelser og services, som dels vil være efterspurgt af, dels være værdiskabende for brugerne. Da styrelsen finder det vigtigt at bibliotekerne er repræsenteret på portalen, og at sektoren får en grad af indflydelse på, hvordan repræsentationen skal være, har vi indvilliget i at deltage og være bidragydere i dette arbejde. Sigtet er at få bibliotekerne repræsenteret i en bredere kulturel sfære, og derigennem at styrke den strategiske formidling af bibliotekernes tilbud.

Bidragydere

I arbejdsgruppen for borgertemaet Kultur & Fritid er der ud over en repræsentant fra styrelsen også repræsentanter fra henholdsvis Statens Arkiver, KL, Kulturarvsstyrelsen, Kunststyrelsen, DIF, Undervisningsministeriet, Skov- og Naturstyrelsen samt Kulturministeriets Departement. Det er således en bredt sammensat gruppe, der tilsammen dækker området.

Produkt

I arbejdet er der fokuseret på at identificere, hvilke ydelser og services inden for kultur og fritid som:

- er efterspurgt, set fra borgerens perspektiv
- skaber en værdi for borgerne, dvs. at indholdet bidrager til, at borgeren opnår en merværdi. Dette kan enten

være i form af at borgeren sparer tid eller ved at borgeren oplever at få et samlet overblik gennem en nem tilgængelig service

- skaber en værdi (besparelse) for myndighederne. Indholdet skal bidrage til at den offentlige sektor høster merværdi ved f.eks. at kunne levere en bedre og tidssvarende borgerservice, eller at den offentlige sektor realiserer effektiviseringsgevinster
- kan implementeres på kort sigt, således at funktionen kommer ud til brugeren hurtigst muligt. Det betyder ikke at ydelser og services med en mere langsigtet implementeringshorisont ikke skal kunne findes, blot at det ikke er dem der står først for.

Indholdselementer

I forhold til bibliotekerne er der tænkt i følgende services/ydelser:

- Søg – bestil – forny, herunder søg i bibliotekernes baser og forny lån
- Servicetilbud, eksempelvis Biblioteksvagten, Book en bibliotekar, Erhvervs-service og Lektiehjælp
- Særlige services for studerende og brugere der har andre specifikke behov, eksempelvis Skrivopgave.dk og Lyd-avisen.dk
- Find arrangementer, herunder kurser, udstillinger o.l.

Flere af disse services er velkendte i bibliotekssektoren, men på borger.dk's Kultur & Fritid bliver de præsenteret i nye sammenhænge, som rækker ud over bibliotekernes egen verden. Der arbejdes på at nogle af disse services skal have et tværgående sigte, eksempelvis at aktiviteter på biblioteket kædes sammen med øvrige kulturudbud i borgernes lokalområde.

Metode

Arbejdet har været organiseret i tre workshops med temaerne Kortlægning, Idéudvikling og Scenarie. Den metodiske tilgang har været borger.dk's tolv personas, hvoraf fire er blevet udvalgt som mest interessante i forhold til kultur og fritid. Disse fire personas er blevet brugt som omdrejningspunkt i alle tre workshops.

I kortlægningsworkshoppen har fokus været på kerneservices, potentialer og forventede borgertemabrunderbehov. For idéudviklingsworkshoppens vedkommende blev der arbejdet med at udvikle et idékatalog med kategoriserede idéer. Endelig blev der på scenarieworkshoppen arbejdet med idéerne i detaljer, og der blev udarbejdet flowdiagrammer.

Næste skridt

Til efteråret vil det egentlige implementeringsarbejde forestå. Der skal nedsættes en styregruppe og udvikles et kommissorium. Styregruppen skal arbejde med strategiske planer, informationsarkitektur, produktion af tekster etc. Først derefter vil borgertemaet Kultur & Fritid være at finde på borger.dk.

Gitte Smed

Hvor er folkebibliotekernes nye børnesite?

Konceptet for folkebibliotekernes nye børnesite er i hastig udvikling. Siden Bibliotek og Medier i midten af marts 2009 modtog tilbud på etablering af børnesitet fra produktionsselskabet Copenhagen Bombay er det gået stærkt. Forskellige dele af tilbuddet er forhandlet og præciseret. Den redaktionelle og tekniske løsning er ved at være på plads, og vi forventer at resultatet af drøftelserne er en underskrevet kontrakt i juni 2009.

Konceptet for det nye børnesite

Børnesitet, der har arbejdstitlen *pissegratis.dk*, vil være et oplevelsesorienteret virtuelt univers der præsenterer materiale typer som bøger, film, musik, spil, mobilfeatures og websites på lige vilkår. Dertil kommer en række temaer – det kan eksempelvis være 'hajer', 'gul' eller Orlandoprisen – der inddrager et mangfoldigt materialespektrum på nye og overraskende måder. Sitet og dets temaer får også liv uden for det virtuelle rum, da en integreret del af konceptet er, at sitet også skal leve i det fysiske bibliotek.

Den 26. maj blev der afholdt seminar om børnesitet for børnebibliotekarer i hele landet. På seminaret præsenterede Copenhagen Bombay ideer og en række temaer der skulle vælges. Seminaret var også et kick-off for de redaktionsgrupper der skal nedsættes for sitets tema- og fagredaktioner.

Det samlede initiativ på børneområdet Styrelsen, Copenhagen Bombay, DR og Aalborg Bibliotekerne har løbende møder om en fælles agenda for det samlede initiativ på børneområdet (tv-udsendelser fra Aalborg Bibliotekerne og børnesitet). Drøftelserne skal sikre sammenhæng mellem universet på DR's nye børnekanal, *Ramasjang*, som vil gå igen i de-

res tv-programmer fra Aalborg, og børnebibliotekernes eget site, *pissegratis.dk*. Ud over børnekultur er fællesmængden mellem de to tiltag indtil videre temaerne, og der arbejdes på en model for en fælles beslutningsproces for temaerne som tilgodeser både DR og børnebibliotekernes site, samt ikke mindst bibliotekspersonalet.

Organisering i projektperioden

Styrelsen varetager det overordnede forhandlingsarbejde i projektet, og til at varetage det overordnede ansvar for sitet er der nedsat en styregruppe med repræsentanter fra bibliotekssektoren og leverandørsiden.

Medlemmer af styregruppen:

- Jens Thorhauge (formand), Styrelsen for Bibliotek og Medier
- Lone Knakkegaard, Centralbibliotekerne
- Kirsten Boelt, Danmarks Biblioteksforening
- Lars Bornæs, Bibliotekschefforeningen
- Lars Christiansen, Copenhagen Bombay
- Gitte Smed (sekretær), Styrelsen for Bibliotek og Medier.

Suppleanter:

- Lone Gladbo, Centralbibliotekerne
- Britta Bitsch, Bibliotekschefforeningen
- Finn Wraae Poulsen, Danmarks Biblioteksforening
- Klaus Støvring, Copenhagen Bombay.

Hovedredaktionen består af:

- Lotte Lykke Simonsen, Gentofte Bibliotekerne
- Iben Østerby, Herning Bibliotekerne
- Pernille Bach, Copenhagen Bombay
- Klaus Støvring, Copenhagen Bombay
- Webgrafiker, Copenhagen Bombay.

Herudover er der nedsat en sparringsgruppe, som har været særdeles aktiv i projektmodningsfasen og som vil være tilknyttet projektet som følgegruppe.

Hvor skal materialerne komme fra?

Styrelsen har været i dialog med DBC, og der er lavet en aftale om et udtræk af deres database, så der kan lånes materiale direkte fra børnesitet. Udtrækket er knyttet til databrønden i TING-konceptet, et samarbejde om informationsformidling mellem bibliotekerne i Århus, København og DBC, der lanceres i efteråret 2009.

Hvad kan du gøre?

For at børnesitet kan blive en succes, er det altafgørende at bibliotekspersonalet i børnebibliotekerne er engageret i at levere indhold til sitet. Det kan være i form af boganmeldelser, omtaler, tagging af materiale og andre typer indholdslevering. Ofte vil engagementet være via deltagelse i en tema- eller fagredaktion. Omfanget vil minimum være på linje med de ressourcer, der blev brugt på børnebibliotekernes tidligere website, DotBot. Vi håber at der vil være stor tilslutning til satsningen og at sitet får den opbakning, som vi synes det fortjener.

Hvis du vil vide mere...

Børnesitet får sit eget menu punkt på www.bibliotekogmedier.dk, hvor nyheder og information samt relevant dokumentation for sitet bliver publiceret. Der vil desuden være åbent for dialog med projektlederen.

Styrelsen vil informere bredt på hjemmeside og via e-mail om børnesitets tidsplan for 2009, når den forventede kontrakt er på plads.

BILLEDTEMA

Kamma Kirk Sørensen

Bogstart godt i gang

Siden den 2. marts hvor Bogstart gik i luften er der blevet taget godt imod de biblioteksansatte, når de kommer på besøg i hjemmene med en bogpakke og tid til en snak om børns sprog og børnelitteratur

De biblioteksansatte i de 15 bogstartkommuner gør et stort stykke arbejde for at få bogstartprogrammet forankret i de lokale boligområder. Formålet med Bogstart er at bakke op om indsatsen 'tidlig læring' og bidrage til, at børnene har et godt udgangspunkt for at lære at læse ved skolestart. En del af dette forarbejde er at give børnene lysten til at lære at læse ved at skabe muligheden for at familien kan dele gode læseoplevelser, at invitere børnene ind i det børnelitterære univers og ind i en fælles begrebsverden gennem legen med sproget. De primære mål med besøgene er derfor at få en dialog med familien om hvordan bøgerne kan danne rammen for samvær. Derfor er det væsentligt at bruge sproget sammen med børnene og inspirere familierne til, hvordan det kan udfoldes.

Banke, banke på

Og de biblioteksansatte går netop ud til familierne med lysten til at gå i dialog. Bibliotekernes tilbagemeldinger på hjemmebesøgene er positive. Boligområderne er ofte multietniske miljøer, og de biblioteksansatte når det halve af verden rundt på deres besøg, møder forskellige kulturer og forskellige traditioner med børnelitteratur. Nogle får endda muligheden for at introducere familien til børnelitteraturen for første gang ved at forære bogpakken til barnet. Der er stor forskel på besøgene, og de biblioteksansatte skal altid lige fornemme familien og skabe sig en idé om, hvor samtalen skal starte. Er det nyt overhovedet at have en børnebog mellem hænderne eller er der brug for inspiration til hvordan man videre stimulerer barnets sprog?

En force ved Bogstart og bibliotekernes formidling er at det er en mulighed som familierne kan vælge at tage imod, eller vælge at sige nej tak til. Det er ikke et program der skal måle, veje eller kontrollere familierne, men et kulturelt tilbud. Langt de fleste siger dog lykkeligvis ja tak til både bogpakke og en snak med den biblioteksansatte.

I mødet hvor familien siger nej tak til bogpakken, åbnes imidlertid muligheden for at få nogle interessante dialoger med, hvad vi kan kalde 'ikke-brugerne' af Bogstart, hvilket giver perspektiver på programmet, der kan bruges til at arbejde videre ud fra, når det løbende forbedres og evalueres.

Det er ikke kun hos familierne, de biblioteksansatte banker på, det er også hos de lokale foreninger, institutioner og andre relevante parter. Bibliotekerne har udbygget de gode samarbejdsrelationer i lokalområderne og skabt kendskab og opbakning til Bogstart. Relationerne fungerer også som sparringspartnere for bibliotekerne, der bl.a. har organiseret sig med følgegrupper med tværfaglig repræsentation.

Supplerende arrangementer

Bibliotekerne følger op på formidlingen af bogpakkerne med yderligere aktiviteter målrettet de helt små børn. Bibliotekspersonalet sprudler af idéer og afholder løbende sessioner med børnesange og sanglege, rimetimer, fortæller- og duketeater, og sågar yoga for de voksne med historiefortælling for børnene er på programmet. Det er en blanding af professi-

onelle og bibliotekernes eget personale, der afholder arrangementerne med inddragelsen af børnene i centrum. Aktiviteterne foregår både på bibliotekerne og i lokalområderne i samarbejde med de lokale klubber, aktivitetshuse og foreninger.

Startvanskeligheder

Kendskabet til Bogstart er ved at blive opbygget i de boligområder, hvor programmet kører. Det er dog ikke alle, der har hørt om programmet endnu, og i løbet af de første tre måneder har det været vanskeligt at komme i dialog med børnefamilierne med 18 måneders børn. Den tilsendte invitation til at hente en bogpakke på biblioteket er ofte endt i skraldespanden sammen med reklamerne. Startvanskelighederne vil givetvis ændre sig i takt med at kendskabet til Bogstart udbredes og familierne har lært programmet at kende fra tidligere besøg, og de understreger værdien af at tage på besøg i de enkelte hjem på de tidligere alderstrin. At biblioteket indtager den op-søgende rolle muliggør en interaktion med forældre, som biblioteket ellers sjældent ville komme i kontakt med på anden vis.

Om bogstart

Bogstart løber over fire år i 15 kommuner. Bibliotekerne forærer børnene op til i alt fire gratis bogpakker i løbet af barnets første fire leveår. Biblioteket besøger hjemmene når barnet er henholdsvis seks og tolv måneder, inviterer familien på biblioteket, når barnet er halvandet år, og giver bogpakker til de tre-årige i områdernes børnehaver. Læs mere om Bogstart og bogpakkerne på www.bibliotekogmedier.dk.

Jonna Holmgaard Larsen

Biblioteker i hele landet: Etablering af nye tilbud

Strukturen i det danske biblioteksudbud har gennemgået en markant forandring de seneste 20 år. Gennem hele denne periode er antallet af betjeningssteder faldet. Mest markant var det med struktur-reformen i 2007, der gav anledning til lukning af 131 betjeningssteder inden for et år.

Lukning af betjeningssteder i lokalområder langt fra hovedbiblioteket eller en filial kan give problemer især i forhold til bestemte befolkningsgrupper, da den enkelte borger i lokalområdet nu kan have lang vej til det nærmeste bibliotekstilbud.

På den baggrund udmeldte kulturminister Carina Christensen i marts måned et ekstraordinært indsatsområde under Udviklingspuljen for folke- og skolebiblioteker: *Biblioteker i hele landet*. Formålet er at initiere nye tiltag, der kan nå borgerne i lokalområderne som alternativ til nedlagte filialer. Ved at udvikle og omlægge biblioteksstrukturen gennem alternative betjenings tiltag, kan biblioteket forblive et både kulturelt og læringsmæssigt tilbud for alle uanset fysisk afstand. Gennem nye teknologier, elektroniske ressourcer og brugertilpassede fysiske initiativer åbnes muligheder for at leve op til dette.

Under indsatsområdet *Biblioteker i hele landet* ydes der tilskud til nyudvikling af sådanne bibliotekstilbud, men også til tilbud, som er kendte og afprøvede i andre kommuner. Det er en forudsætning

for tilskud, at de decentrale bibliotekstilbud der etableres, giver en reel udvidet adgang for borgerne i forhold til de eksisterende tilbud.

Der gives tilskud til:

1. Selvbetjent filial

Der gives tilskud til indretning af en biblioteksfilial baseret på delvis selvbetjening. Tilskuddet gives til nødvendig nyindretning og etablering af den teknologi, der gør det muligt for borgere selv at låse sig ind på biblioteket og betjene sig selv i en fastsat udvidet åbningstid samt til etablering af webcam adgang, der giver borgeren mulighed for at chatte med en bibliotekar på hovedbiblioteket eller på et evt. fælles callcenter, der drives i et mellemkommunalt samarbejde.

Det er en forudsætning at der er personale til stede i en del af den ugentlige åbningstid.

2. Bogbusbooking

Der gives tilskud til etablering af tilbud, der giver borgerne mulighed for at rekvirere en bogbus til et boligområde, en institution, en arbejdsplads eller en event. Det kan ske ved anvendelse af ledig tid med en eksisterende bogbus, eller ved nyindkøb af en minibus. Det er en forudsætning at der er tale om en udvidet service i forhold til det eksisterende tilbud.

3. Afhentningssted

Der gives tilskud til etablering af afhentningssted for materialer bestilt over in-

ternettet på skole, i butik eller andet sted, hvor der er en åbningstid, der giver borgerne mulighed for at komme, også uden for normal arbejdstid.

4. Integration af folke- og skolebibliotek

Der gives tilskud til at etablere et integreret bibliotekstilbud for både folke- og skolebiblioteksfunktion. Det er en forudsætning for tilskud, at der er tale om et reelt integreret og ligeværdigt tilbud. Det er endvidere en forudsætning, at åbningstiden er udvidet i forhold til den nuværende åbningstid.

5. Bevaring af filial ved indgåelse af nye partnerskaber

Der gives tilskud til integration af nye services til borgerne på en eksisterende biblioteksfilial. Det kan f.eks. være borgerservice eller turistinformation. Det er en forudsætning at der sker en sammenflytning, og at det nye partnerskab medfører en udvidet adgang for borgeren med en længere samlet åbningstid.

6. Frie forsøg

Der gives tilskud til andre modeller inden for det overordnede formål med indsatsområdet. Det kan f.eks. være andre partnerskaber, der sikrer decentrale bibliotekstilbud, eller det kan være udvikling af helt nye betjeningsformer. Det kan f.eks. også være oprettelse af callcenter i samarbejde mellem flere kommuner.

Ved ansøgningsfristens udløb den 15. maj var der indkommet 58 ansøgninger, som beløb sig til i alt 13.1 mill. kr.

Leif Andresen

National opsamling af brugerskabte data

Under Netbibliotekspuljen er der i april 2009 indkaldt ansøgninger til indsatsområdet National opsamling af brugerskabte data med ansøgningstermin den 29. maj 2009.

Formålet er at få etableret en national opsamling af brugerskabte data. Baggrunden for en national opsamling er at skabe en kritisk masse for biblioteksrelevante brugerskabte data (BSD) og at bringe disse brugerskabte data længere ud, end hvad det enkelte bibliotek/website formår.

Den nationale service er en database, som kan modtage, opbevare og udlevere brugerskabte data. De brugerskabte data er først og fremmest data, som er indtastet af brugerne, dvs. brugerne af bibliotekernes sites, herunder bibliotekskataloger, netbiblioteker, fagportaler og bibliotek.dk. Dataene i databasen opbevares som poster under de enkelte materials id-numre. Det forventes at biblioteker/websites som er tilsluttet denne service, også har mulighed for at trække på en national service for værkvisning, således at data afgivet til en enkelt manifestation af et værk kan knyttes til alle værkets manifestationer. På denne måde sikres at f.eks. anmeldelser af flere udgaver af samme titel kan vises samlet.

Der har i løbet af 2008 været to udredningsprojekter med deltagelse af folkebibliotekerne i Gentofte, Herning og Århus samt DBC og i det første projekt også Axiell. De to projekter resulterede i følgende dokumenter:

Udredning om national opsamling af brugerskabte data af 26. september 2008, *Brugerskabte data – en national service (BSD)* af 28. november 2008 og *Brugerskabte data – en national service (BSD) – produktbeskrivelse* af 28. november 2008.

Der er en ramme på 500.000 kr. i 2009 og 1.000.000 kr. i 2010 til rådighed for indsatsområdet med henblik på udvikling, etablering og initial drift.

Det skal understreges at national opsamling af brugerskabte data ikke blot er en teknisk leverance, men skal fungere i et frugtbart samspil med folkebiblioteker og øvrige biblioteker og institutioner. Styrelsen for Bibliotek og Medier har opfordret til at der dannes konsortier bl.a. for at sikre dette.

Krav til en løsning

Som et særligt krav skal der redegøres for hvordan der kan opstilles en forretningsmodel, som fra 2011 vil gøre det muligt for tjenesten at hvile i sig selv med indtægter fra biblioteker, netbiblioteker m.v. Det vil være muligt for tjenesten at søge om udviklingsmidler fra netbibliotekspuljen, men det må ikke være en forudsætning for den løbende vedligeholdelse af national opsamling af brugerskabte data.

Det vil være en forudsætning for bevilning af tilskud at der etableres en af styrelsen godkendt organisering til varetagelse af drift efter projektets afslutning. Det skal fremgå at ændringer af organiseringen skal godkendes af styrelsen, og at

der skal indsendes et årligt revideret regnskab til styrelsen. Bibliotekerne skal behandles ens, og evt. overskud enten anvendes til videreudvikling eller med styrelsens godkendelse til gavn for biblioteksvæsenet.

De tekniske specifikationer fra ovennævnte projekter skal som udgangspunkt overholdes, men ansøgeren har mulighed for i forbindelse med ansøgningen at foreslå og beskrive justeringer. Endvidere skal det i bibliotek.dk-regi udviklede XML skema for brugerskabte data kunne anvendes.

Supplerende tekniske specifikationer, XML skemaer m.v. skal godkendes af Styrelsen for Bibliotek og Medier. Denne forudsætning gælder også efter at udviklingsperioden er afsluttet og tjenesten er overgået til endelig drift.

Perspektiver

Med etablering af en fælles infrastruktur for brugerskabte data sikres at biblioteker og netbiblioteker kan opfattes som et sammenhængende system og ikke som isolerede enklaver. For mange brugere virker bibliotekerne som et sammenhængende hele ikke mindst som følge af den effektive materialeforsyning, som det interurbane lånesystem med de sidste års effektiviseringer og automatiseringer giver. Det er vigtigt at bibliotekerne også hvad angår brugerskabte data får et tilsvarende image af et sammenhængende hele.

Jakob Heide Petersen

Open Access er en rigtig god forretning

EMNE OPEN ACCESS. AKTUELLE OA-PROBLEMATIKKER

Blandt forskningsbibliotekerne arbejdes der stadig mere intensivt på at promovere Open Access og på at opbygge en infrastruktur, som kan understøtte udbredelsen af Open Access. Fænomenet Open Access dækker over mange forskellige aktiviteter og kan – også i kraft af den engelske betegnelse – forekomme at være et lidt uhåndgribeligt emne, der primært angår nogle få ildsjæle på forskningsbibliotekerne.

Det er dog ikke tilfældet. Open Access handler om fri adgang til videnskabelig information, og det er i høj grad et generelt samfundsmæssigt anliggende. Det er endvidere særlig relevant for folkebiblioteker, uddannelsesbiblioteker og erhvervslivet, fordi det er disse områder, som især har gavn af fri adgang til den information, der produceres af forskere og undervisere.

Baggrunden for Open Access

Open Access kan måske bedst forstås gennem det alternativ, som fænomenet er en reaktion på: betalingsbelagt adgang til digital information.

I 1996 indgik University of Michigan og forlaget Elsevier en aftale om at igangsætte et forsøg med betalingsbelagt adgang til digital information. I de kommende to år undersøgte man i projektet PEAK (Pricing Electronic Access to Knowledge) hvordan “.. additional value can be extracted from existing content by means of innovative electronic product offerings and pricing schemes.”

Udgangspunktet var at der kunne anvendes nye prismodeller ved salg af digital information: “Central to the PEAK expe-

riment are the opportunities that electronic access creates for unbundling and re-bundling scholarly literature”. I det digitale format kunne man nemlig sælge enkeltartikler eller pakker med adgang til flere hundrede tidsskrifter.

Idéen var at udnytte digital distribution til at tjene flere penge. Man ønskede at supplere eksisterende teori om prismodeller med konkrete eksperimenter med brugeradfærd. Projektet konkluderede at der blandt brugerne var interesse for “generalized subscriptions” – tidsskriftpakker – og at omkostninger i forbindelse med den enkelte transaktion (både i form af penge, tid eller besvær) reducerede benyttelsen væsentligt.

Resultaterne fra dette og lignende eksperimenter blev omsat i de prismodeller for digitale videnskabelige tidsskrifter, som stadig anvendes i dag. Her indkøber bibliotekerne store pakker med mange digitale tidsskrifter og kan til gengæld give brugerne ubegrænset adgang til indholdet. Problemet med modellen er at prisen for adgang er meget høj, og at der kun er adgang for abonnenter. Man får en situation, hvor bibliotekerne betaler en konstant stigende pris for at kunne give adgang til offentlig finansieret forskning. Samtidig kan de potentielle brugergrupper, der ikke kan betale prisen, ikke få adgang. Det kan forekomme paradoksalt, at den digitale distribution resulterer i høje priser og begrænset adgang. Open Access opstod som en reaktion på denne situation.

Det første større samlede Open Access-initiativ, *Budapest Open Access Initiative*, fra 2001 reagerede mod den begrænsede

adgang og fremhævede, at internettet som teknologi netop kunne bruges til at fremme adgangen til videnskabelig information. Man fremhævede her at forskning er et offentligt gode, som bør stilles frit til rådighed: "An old tradition and a new technology have converged to make possible an unprecedented public good. The old tradition is the willingness of scientists and scholars to publish the fruits of their research in scholarly journals without payment, for the sake of inquiry and knowledge. The new technology is the internet."

Open Access og økonomi

Når man sammenholder motiverne fra PEAK-eksperimentet med erklæringen fra *Budapest Open Access Initiative* kan sidstnævnte forekomme ideologisk og måske endda som et urealistisk opgør mod ophavsret og markedsmekanismen.

Den nuværende publiceringsmodel er markedsbaseret, og markedet er almindeligt anerkendt som en god incitamentstruktur og en effektiv allokeringmekanisme. Der er imidlertid to problemer med det nuværende system.

For det første har en række forlag konkret gennem opkøb, konsolidering og den ophavsretlige beskyttelse opnået monopolstatus. Det betyder at de sælger deres produkter til overpris – og at køberne altså betaler for noget, der ikke skaber samfundsmæssig værdi.

For det andet er systemet generelt samfundsmæssigt ineffektivt, fordi værdifuld information underudnyttes pga. den begrænsede adgang. Det er ikke økonomisk rationelt at begrænse adgangen

til offentlig finansieret forskning. Flere økonomer har således i de senere år påvist, at den ophavsretlige beskyttelse i mange tilfælde giver samfundsmæssige tab. Det er en del af baggrunden for at DEFF gennem Knowledge Exchange er i færd med at gennemføre en økonomisk analyse af de samfundsmæssige besparelser ved at indføre Open Access i Danmark.

Status quo er en dårlig forretning

Det nuværende publiceringssystem er helt afhængigt af forskningsmiljøernes og universiteternes velvilje. Det er ganske vist svært som køber at forhandle gode vilkår for adgang til forlagenes tidsskrifter, men der findes en betydelig uudnyttet magt i forskernes rolle som leverandører af artikler.

De foreløbige resultater fra Knowledge Exchange's analyse af Open Access i Danmark viser således, at de gennemsnitlige omkostninger for en tidsskriftartikel er på 114.300 kr. Heraf udgør 65.400 kr. omkostninger til at skrive artiklen, 31.900 kr. til publicering og 17.000 kr. til peer review. Forlagets andel af de samlede udgifter udgør 28 %, men forlaget får hele fortjenesten og betaler typisk ikke vederlag til forskeren for artiklen. Det bemærkes at førnævnte omkostninger ikke omfatter selve forskningsprocessen, som er langt dyrere og 100 % offentligt finansieret.

Analysen viser at besparelsen ved ikke at skulle betale for efterfølgende at købe adgang til artiklen kan finansiere de 28 % som forlaget bidrager med. Man kan altså inden for den nuværende økonomiske ramme finansiere hele publiceringen

og stille publikationerne gratis til rådighed. Det ser oven i købet ud til, at det økonomiske råderum er tilstrækkeligt stort til også at finansiere overgangen fra det nuværende system til Open Access. Det er dog ikke mulighederne for ændret finansiering, der er analysens væsentligste resultat.

Det er den forøgede adgang for alle dem, som ikke har adgang i dag, der for alvor gør Open Access til en rigtig god business case. Den samfundsmæssige gevinst ved fri adgang til erhvervsliv, biblioteker, andre uddannelsesinstitutioner og private forskningsmiljøer gør Open Access til en fortrinlig investering.

Danmark ville som videnssamfund således nyde godt af, at forskningsbaserede virksomheder, mellemuddannelserne og borgerne i færd med livslang læring havde fri adgang til al den information, som universiteterne producerer og til den information, der pt. kun tilbydes universiteternes studerende og forskere. Ophavsretten og det nuværende system er indrettet således at passivitet koster mange penge på uddannelses- og forskningsområdet.

Uden en publiceringspolitik, der kræver deponering af en lokal kopi af forskeres artikler, overdrages alle rettigheder typisk til forlaget. Ligeledes medfører en manglende tilkendegivelse om, at et website må benyttes i undervisningssammenhæng, en betalingsopkrævning til brugerne. Derved påføres både institutioner og samfundet en nettoudgift.

Barrierer for Open Access

På den baggrund er det bemærkelsesvær-

BOGSTART - en guide til forældre

Bogstart forsyner børn med gratis bospakker op til fire gange, inden barnet fylder 4 år. Udover bospakkerne indeholder Bogstart aktiviteter og inspiration til forældre om barns sprog og læsning.

Bogstart er finansieret via satspuljemidlerne på Finansloven, og Styrelsen for Bibliotek og Medier har det overordnede ansvar for udmantringen af bevillingen. Bogstart løber fra 2008 til 2012.

Bogstart er inspireret af Bookstart, det første nationale bogbævningsprogram i verden, som er startet af Booktrust UK www.bookstart.org.uk

Børn elsker bøger

BOGSTART

digt, at Open Access ikke hidtil er prioriteret højere. Hvis man i forlængelse af globaliseringsstrategien og visionerne i *Danmark som vidensamfund* mener, at information udgør en central ressource for forskning og uddannelse, bør man vel søge at fremme Open Access. Der kan peges på mange årsager til, at udbredelsen går langsomt, men der er i hvert fald tre, der synes særlig centrale: Manglende information, inert i det nuværende system og asymmetri mellem indsats og udbytte.

En forudsætning for udbredelse af Open Access er naturligvis information om mulighederne. Der er især behov for at imødegå mange fordomme på området. Der er således mange forskere, der tror at Open Access ikke kan sikre kvalitet, at det ikke kan rumme peer review, eller at man ikke kan publicere i kommercielle tidsskrifter, hvis man deponerer en kopi af artiklen i institutionens arkiv. Her har bibliotekerne mange steder fået en central rolle og i Nordbibs Open Access-initiativ udgør information og kommunikation også en central del.

Der er en indbygget inert i det nuværende system, fordi forskerens karriere og publicering hænger tæt sammen. Man vurderes efter, hvad der publiceres, og især hvor der publiceres. Det indebærer at ændringer i publiceringspraksis kan kræve vanskelige forandringer i andre systemer. Desuden har man et opdelt system, hvor forskerne leverer de gratis artikler, som bibliotekerne efterfølgende betaler for. Bibliotekets service på området er ofte så god, at forskeren ikke regi-

strerer betalingen eller den potentielt begrænsede adgang.

Det største incitament til at indføre Open Access ligger desværre ikke hos den enkelte forsker. Der er en såkaldt 'free rider' problematik, idet den enkelte forsker ville nyde godt af, hvis alle andres publikationer var Open Access. Hun er dog ikke nødvendigvis selv indstillet på at gøre en indsats. Denne problematik reduceres noget efterhånden som det bliver klart, at Open Access også betyder bedre eksponering af den enkelte forsker. Problemstillingen er dog en god grund til at der bør laves politikker på institutionsniveau.

Der er en lignende asymmetri på institutionsniveau. Her har det enkelte universitet alle udgifterne og besværet ved omstillingen til Open Access, mens det især er erhvervsliv og andre uddannelsesinstitutioner, der høster gevinsterne. Det er en af grundene til, at der bør igangsættes nationale initiativer på området.

Der er fortsat behov for en kommunikationsindsats for at fremme Open Access og få ansvarlige beslutningstagere til at igangsætte konkrete initiativer. I den forbindelse kan økonomiske analyser, som den der gennemføres af Knowledge Exchange, være værdifulde.

Videnskabsministeriet har gennem længere tid arbejdet med problemstillingen. En fælles arbejdsgruppe mellem Forsknings- og Innovationsstyrelsen og Universitets- og Bygningsstyrelsen har således udformet rammerne for den danske

Open Access-indsats på nationalt niveau i forlængelse af, at regeringen ved videnskabsministeren har tiltrådt Ministerrådets konklusioner om videnskabelig information i den digitale tidsalder. Med det formål at leve op til regeringens forpligtelser forankres det videre arbejde med implementeringen af konklusionerne i en projektgruppe med udgangspunkt i Styregruppen for Danmarks Elektroniske Fag- og Forskningsbibliotek (DEFF).

Projektgruppen har til opgave at planlægge og gennemføre implementeringen af Ministerrådets konklusioner. I planlægningen af implementeringen bedes udvalget afklare, hvordan offentligt finansieret forskning gøres offentligt tilgængeligt online samt hvilke økonomiske konsekvenser, der er forbundet med dette. Planen kan indeholde overvejelser om, hvordan implementeringen sikres opbakning fra danske forskere, samt hvilken rolle de forskningsfinansierende organer skal have i forbindelse med implementeringen. Planen skal tage højde for afklaring af ophavsretslige spørgsmål. Inddragelse af de videnskabelige forlagsorganisation i Europa er væsentligt i forbindelse med formidling af forskningsresultater.

Bertil Dorch fra Det Kongelige Bibliotek har forfattet en rigtig god artikel om den engelske del af Knowledge Exchange's analyse:
<http://ej.lib.cbs.dk/index.php/dfrevy/article/view/2493/2490>.

Mikkel Christoffersen

Nordbib og Open Access

Nordbib-programmet er en fire-årig konstruktion finansieret af Nordforsk, som har til formål at styrke det strategiske samarbejde i den nordiske region om fremtidens videnskabelige publikationsmodeller i almindelighed og Open Access-løsninger i særdeleshed. Programmet startede i 2006 og slutter med udgangen af 2009.

Programmet har nydt godt af en løs struktur, således at en styregruppe bestående af direktører for nordiske nationalbiblioteker og styrelser sammen med en programgruppe af ligeledes nordiske, men mere operationelt orienterede biblioteksfolk, har afstemt programmets forløb mellem sig, mens et sekretariat har sørget for driften. Sekretariatet ligger i Styrelsen for Bibliotek og Medier.

Nordbib har fået tilført i alt 10 mio. kr. over fire år, hvoraf en mindre del er gået til udarbejdelsen af to rapporter om Open Access i de nordiske lande, og en anden mindre del er gået til afholdelsen af to store workshops i 2007 og 2008. Resten er blevet givet som tilskud til forskningsprojekter i en 40%-60% model, hvor den modtagende institution har bidraget med 60% af budgettet. På denne måde har Nordbib virket som katalysator for og bidrager til en del mere spændende forskning, end programmet ellers kunne have håbet på.

Open Access er et komplekst, kontroversielt og til tider besynderligt fænomen, fordi det er vævet ind i selve forskningens kommunikationssystem, fordi det bryder med eksisterende markedsmodel-

ler, og fordi centrale aktører tit slet ikke ved, hvad al den OA snak skal gøre godt for. I det følgende skitseres Nordbib-programmets håndtering af problemområdet.

Nordbib arbejder med tre fokus-områder administrativt inddelt i såkaldte work packages (WP).

Work Package 1: Policy and Visibility

Der fokuseres her mestendels på eksisterende politikker på området og ændringsforslag til publiceringsmodeller, ligesom der arbejdes med synligheden af konsekvensen af de eksisterende principper og potentielle ændringer heraf. Paradoxet, som forsøges imødegået med Open Access-tiltag, altså at offentligt betalt forskning ikke er offentligt tilgængelig, manifesterer sig ofte som en mental udfordring hos centrale aktører. De store udgifter det medfører, når forskere fraskriver sig copyright over eget arbejde, og institutionen må ud at købe institutionens egne resultater i form af abonnementer på ofte dyre videnskabelige tidskrifter, er tit skjulte for den enkelte forsker.

Inden for WP1 har Nordbib afviklet to workshops, hvor centrale nordiske interessenter har diskuteret og arbejdet med aktuelle udfordringer. Referater kan ses på Nordbibs hjemmeside. Derudover er tre projekter i gang:

- *ScieCom Info* er et projekt styret fra Lunds Universitet. Projektet bygger videre på det gamle ScieCom, som var en informationsportal om ophavsret og lig-

nende spørgsmål med støtte fra det svenske nationalbibliotek og videnskabsråd. Det er nu re-modelleret til et Open Access e-tidskrift om videnskabelig kommunikation i Norden og de baltiske lande og redigeret af centrale personer herfra. Seneste nummer er 5(1) 2009, og det plus alle tidligere numre kan ses på ScieCom Info's hjemmeside.

- *OA-barometer 2009* er et projekt styret fra Hanken School of Economics i Helsinki. Projektet er en videreførelse af Hankens arbejde fra 2007-08 med at skaffe ordentlige, og stærkt savnede, kvantitative data om global, videnskabelig, peer-reviewet publicering og Open Access andelen heraf. Det gælder både traditionel publicering med Open Access komponenter (såkaldt gylden OA), såvel som via forfatteres åbent tilgængelige selvarkivering (såkaldt grøn OA). Projektet vil ligeledes indeholde en særlig nordisk vinkel, hvormed nordiske data vil blive sammenholdt med globale data med henblik på at undersøge, om Norden skiller sig ud på særlige områder. Projektets partnere har desuden forpligtet sig til at gentage studiet i 2011.

- Københavns Universitets Biblioteks- og Informationservice (KUBIS) står for det sidste projekt under WP1. KUBIS står for oversættelsen af JISC/SURFfoundation's dokument *Licence to Publish* (2006) til svensk, finsk, norsk og islandsk (en dansk version findes allerede). Dokumentet er en standardkontrakt, som helt eller delvis kan bruges af forfattere til at fastholde copyright til eget arbejde. På baggrund af dokumentets nordiske til-

TEMA

OPEN ACCESS. AKTUELLE OA-PROBLEMATIKKER

gængelighed vil KUBIS udarbejde en outreach-strategi til forskellige faglige domæner i humaniora og samfundsvidenskab.

Work Package 2: Content and Accessibility

Nordbibs andet fokusområde omhandler indhold og tilgængeligheden af videnskabelige publikationer. Med indhold forstås ikke indholdet af den enkelte publikation, men snarere skabelsen af indhold over en bred front og tilgængeligheden heraf; fx institutionelle repositorer og digitale bibliotekers samlinger.

- Det største projekt under WP2 går under titlen *Aiding Scientific Journals towards Open Access Publishing* og fokuserer både på nye tidsskrifter, der starter op som OA-tidsskrifter, og eksisterende tidsskrifter, der skifter til en OA-model. Projektet styres fra Lunds Universitet og Linköpings Universitet, og det samler tværnordiske grupper under seks aspekter af problemstillingen med henblik på erfaringsudveksling, skabelsen af tværnordiske netværk og udarbejdelsen af best practice guides.

- Nordic Institute of Asian Studies (NIAS) med hovedsæde på Københavns Universitet har forestået projektet *Networks and Knowledge Dissemination in Nordic Asian Study Institutions*, hvormed man har arbejdet på en integreret portalløsning inden for domænet med fælles adgang til forskningsdata, databaser og publikationer og med yderligere fokus på tværnordiske netværk. Portalen har fået navnet AsiaPortal.info, som naturligvis ligeledes

er web-adressen, og NIAS har opnået støtte til en fortsættelse af projektet, som har fokus på flere funktioner og større synlighed.

- Slutteligt har KUBIS arbejdet med at opbygge et eprint-arkiv for humaniora i Norden.

Work Package 3: Infrastructure and Interoperability

Det sidste fokusområde, WP3, sigter på de tekniske aspekter og den understøttende arkitektur for videnskabelig kommunikation i almindelighed og OA-publicering i særdeleshed.

- Området har haft to finske projekter styret fra det finske nationalbibliotek; det ene er netop afsluttet, og det andet er netop gået i gang. Begge projekter fokuserer på URN- og metadata-området; dvs. identifikation og beskrivelsen af elektroniske ressourcer og digitale objekter. Det første projekt *Development of Information Environment Architecture for Nordic Countries* var bredt fokuseret på området metadata-harmonisering og automatiseret udtrækning af metadata samt identifikation af ressourcer og søgeprotokoller. Det andet projekt *Identifying and Explaining Digital Objects* går dybere ned i identifikationen af web-baserede ressourcer via URN'er og udarbejdelsen af guidelines til udnyttelse af OAI-ORE i Norden.

Nordbibs afslutning og fremtiden

Nordbib har et sidste projekt på tegnebrættet. Der er en række tidsskrifter, som udgives på fællesnordisk basis og med skiftende redaktion og udgivelsessted.

Disse tidsskrifter er ikke ejet af kommercielle forlag, men er qua deres særlige status i fare for at falde imellem sprækkerne i store nationale digitaliseringsprojekter. Nordbib vil som sin sidste gerning støtte et projekt, hvormed disse tidsskrifter digitaliseres og gøres frit tilgængelige. Desuden vil der på eksperimentel vis blive ud- og indarbejdet en Creative Commons (CC) komponent. Nordbib er interesseret i at undersøge, om CC kan afhjælpe de komplicerede copyright-problemer omkring videnskabelige udgivelser, idet CC-licenser så at sige vender copyright om. Der spørges ikke, hvem ejer dette, men hvad må du bruge det til. CC er udsprunget af Open Source-bevægelsen.

Partnerne bag Nordbib-programmet er indstillet på at fortsætte samarbejdet, og eftersom Nordforsk i disse dage arbejder på at formulere en storstilet e-science strategi for Norden, er det nærliggende at spekulere i, om ikke Nordbib-modellen kunne anvendes igen. Det bliver formodentlig en konsolidering af Open Access-arbejdet kombineret med et e-science-aspekt i form af inddragelse af primære forskningsdata.

Links til alle de omtalte projekter findes på www.nordbib.net.

Anne Sandfær

Knowledge Exchange og Open Access

Danmarks Elektroniske Fag- og Forskningsbibliotek (DEFF) var tidligt på banen inden for promovring af og støtte til Open Access blandt andet som medlem af SPARC (Scholarly Publishing and Academic Resources Coalition) og senere via Knowledge Exchange-initiativet

I sommeren 2004 blev DEFF inviteret til at indgå i et samarbejdsprojekt med lignende organisationer i Storbritannien, Holland og Tyskland. De udenlandske samarbejdspartnere, det engelske JISC (Joint Information Systems Committee), hollandske SURF (SURFfoundation) og tyske DFG (Deutsche Forschungsgemeinschaft), er organisationer, der arbejder med alle aspekter af IT inden for forskning og højere uddannelse. Samarbejdet har dermed fokus på både biblioteker og universiteter.

Partnerskabet blev døbt Knowledge Exchange og aftalen blev underskrevet i juni 2005.

Vision

Knowledge Exchange's vision er "to make a layer of scholarly and scientific content openly available on the internet", altså sagt med andre ord: Resultatet af forskning finansieret med offentlige midler bør være åbent tilgængeligt, hvad enten det drejer sig om publikationer eller forskningsdata, der danner basis for forskning, eller om kommunikation og publicering af resultaterne.

For at føre visionen ud i livet igangsatte Knowledge Exchange sammen med SPARC Europe i begyndelsen af 2007 en underskriftsindsamling til EU-kommissionen for at opnå støtte til fri adgang til resultaterne af den offentligt finansierede forskning inden for en kort periode efter udgivelse.

Ligeledes blev kommissionen opfordret til at undersøge mulighederne for en fælles europæisk holdning til udviklingen af digitale arkiver for at synliggøre resultaterne af europæisk forskning.

Underskriftsindsamlingen var meget succesfuld og underskrifter fra over 20.000 institutioner og enkeltpersoner blev den 15. januar 2007 afleveret til EU-kommisær Janez Potocnik. Siden da er tallet vokset og nærmer sig nu 30.000.

Open Access Working Group

For at følge op på succesen og yderligere intensivere arbejdet med Open Access, blev der i løbet af 2007 nedsat en Open Access-arbejdsgruppe i Knowledge Exchange-regi bestående af eksperter inden for området fra de fire lande, suppleret med en repræsentant fra SPARC Europe. Arbejdsgruppen har siden oprettelsen været meget aktiv i arbejdet for Open Access på europæisk plan. Den fortsatte indsats på området blev bekræftet på Knowledge Exchange's Strategy Forum i november 2008, hvor topledere fra de fire partnerorganisationer mødtes for at drøfte fremtidige initiativer.

IGANGVÆRENDE AKTIVITETER

Cost-benefit-analyse af alternative publiceringsmodeller

I 2006 offentliggjorde professor John Houghton, Victoria University, Australien, en cost-benefit-analyse af alternative publiceringsmodeller inden for videnskabelig kommunikation. John Houghtons undersøgelser viste meget tydeligt, at der er store fordele ved at overgå til andre publiceringsformer end de traditionelle, og på baggrund af John Houghtons resultater besluttede Knowledge Exchange at få undersøgelsen udført i de fire partnerlande. I januar 2009 udkom re-

TEMA

OPEN ACCESS AKTUELLE OA-PROBLEMATIKKER

sultatet af den engelske undersøgelse, og for øjeblikket arbejder John Houghton på både den danske og den hollandske analyse. Rapporterne forventes at være klar i juni 2009, og Knowledge Exchange vil i slutningen af juni 2009 i Bruxelles præsentere en samlet konklusion af de tre analyser for repræsentanter fra EU og andre nøglepersoner for på den måde at skabe yderligere fokus og opbakning til Open Access i EU-systemet. Hen på efteråret vil der blive fulgt op på dette møde med endnu en workshop i Bruxelles.

Copyright

Knowledge Exchange har i december 2008 afholdt en workshop i Almere, Holland, med titlen *From Principles to Practice in Good Copyright Management*. SURE, JISC, IOS Press og Oxford University Press stod for programmet, og omkring 25 repræsentanter fra den akademiske verden, forskningsråd og forlæggere deltog.

På workshoppen blev der udvekslet synspunkter om publicering og administration af copyright, Open Access versus licensbelagte modeller, forskellighederne inden for de enkelte fagområder og meget mere. Mødet var yderst frugtbar, og der er basis for at fortsætte diskussionerne på et kommende møde. Programkomiteen er for øjeblikket i gang med at evaluere og vil komme med et bud på det videre forløb.

Licence to Publish

Gennem arbejdet med *Licence to Publish* forsøger de fire partnerorganisationer at fremme åben adgang til resultaterne af offentlig finansieret forskning. *Licence to*

Publish er udviklet af SURF og JISC og støttes af DEFF. *Licence to Publish* sikrer forfatterens rettigheder til hans/hendes publicerede arbejde, samt sikrer udgiveren ret til at udgive det. DEFF har fået udarbejdet en dansk udgave af aftalen i begyndelsen af 2009, og den er nu tilgængelig på www.deff.dk.

Best Practises in Journal Transition

Den 13. maj 2009 afholdt Knowledge Exchange en workshop for tidsskriftudgivere med titlen *Best Practises in Journal Transition*. Der var inviteret tidsskriftredaktører fra de fire lande, som skulle formulere et sæt anbefalinger for overgangen fra trykt til elektronisk udgave, ligesom overgangen til Open Access blev inddraget. Workshoppen vil blive fulgt op med en større, hvor repræsentanter fra alle interessenter vil blive inviteret.

For at øge opmærksomheden og forståelsen for Open Access, arrangerer SPARC sammen med Public Library of Science (PLOS) den første internationale Open Access Week fra den 19.-23. oktober 2009. DEFF støtter initiativet og vil markere det med arrangementer både på internationalt og lokalt plan. Vi ser frem til at Open Access får en fremtrædende placering på både den europæiske, men også den nationale dagsorden.

BIBLIOTEKSLEDERMØDE 2009

Årets Biblioteksleder-
møde afholdes
mandag
den 23. november
til tirsdag
den 24. november 2009

Konferencen afholdes
på Hotel Nyborg Strand

Invitationer udsendes
medio september

BIBLIOTEKSLEDERMØDE 09

Kamma Kirk Sørensen

Ny rapport om koordination af materialeforsyningen

Rapporten kommer med anbefalinger til initiativer, der kan forbedre materialeforsyningen mellem folke- og forskningsbiblioteker

Bibliotekernes lånesamarbejde er et centralt element i den danske biblioteksmodel. De senere års strukturreformer, centralbiblioteksreformen og den generelle medieudvikling påvirker lånesamarbejdet. På opdrag fra Biblioteksrådet har en arbejdsgruppe derfor hen over vinteren arbejdet med en overordnet målsætning om at sikre den bedst mulige materialeforsyning for bibliotekernes brugere. Det har resulteret i en rapport, hvor arbejdsgruppen anbefaler tiltag, der kan bidrage til at forbedre materialeforsyningen.

Interurbanudlånet i dag

Med bibliotek.dk og lånesamarbejdet blev der givet yderligere adgang til forskningsbibliotekernes materiale for den resterende del af befolkningen. En stor del af interurbanlånet i 2007, ca. 2,94 mio. (inkl. fornyelser), går således gennem bibliotek.dk (ca. 1,25 mio. bestillinger). Størstedelen af materialerne leveres af folkebibliotekerne, mens de 42 største forskningsbiblioteker udlåner ca. en halv million enheder årligt til folkebibliotekerne. Statsbiblioteket er en central spiller i leveringen, da over halvdelen af disse materialer kommer fra Statsbiblioteket.

Den fortsatte udvikling

Antallet af de 16 største forskningsbibliotekers almindelige udlån af fysiske enheder er faldet hvert år siden 2000. Samtidig oplever forskningsbibliotekerne en øget efterspørgsel efter digitale informationsressourcer. Denne udvikling påvirker naturligvis prioriteringen hos det enkelte forskningsbibliotek i retning af at flytte ressourcer fra den fysiske samling

til licenser. En sådan udvikling vil med tiden reducere folkebibliotekernes mulighed for at bestille efterspurgt materiale hos forskningsbibliotekerne. Det har derfor været relevant for arbejdsgruppen både at fremkomme med anbefalinger på det analoge og det digitale område.

Arbejdsgruppens anbefalinger

I rapporten er der skitseret en række udfordringer og løsningsmuligheder, hvoraf nedenstående er arbejdsgruppens fire endelige anbefalinger til tiltag, der umiddelbart kan iværksættes og bidrage til at forbedre materialeforsyningen.

- Iværksættelse af en analyse af bestillinger i BOB-basen, som kan afdække hvilke af forskningsbibliotekernes materialer der efterspørges. Analysen kan hjælpe til med at afdække, hvorvidt der er tale om en meget bred og varieret efterspørgsel eller en smallere efterspørgsel efter nyere faglitteratur og potentielt give pejlemærker for, hvilke materialer og emneområder centralbibliotekerne skal supplere samlingerne med.

- Afholdelse af workshop om muligheder for hurtigere visning af nye katalogposter/undervejstitler i DanBib. Forskellen på den nuværende katalogiseringspraksis i hhv. folkebibliotekerne og forskningsbibliotekerne gør at folkebibliotekernes materialer har længere accessionstid, og at forskningsmaterialerne hurtigt er synlige i bibliotek.dk.

- Igangsættelse af et forsøgsprojekt med 'straks-køb'. Straks-køb modellen baseres på samarbejde om materialeindkøb mel-

lem universitets- og folkebiblioteker. Samarbejdsmodellen skal sikre at der hurtigt indkøbes flere eksemplarer, når der konstateres en stor efterspørgsel f.eks. i form af en reservationskø, (en 'automatisk' alarm ved mange folkebiblioteksbestillinger på samme materiale til universitetsbiblioteket) som udmøntes i/udløser indkøb af et ekstra eksemplar.

- Iværksættelse af et forsøg med tilkøb af 'walk-in-use' på udvalgte folkebiblioteker og med udvalgte licenser. Hovedproblemet på det digitale område er den begrænsede adgang til licenser. Den generelle betalingsvillighed bygger på en eksklusivitet, der medfører at der ikke er adgang, hvis man ikke betaler. Arbejdsgruppen anbefaler derfor at afprøve mulighederne for at tilkøbe walk-in-use på en række folkebiblioteker for bl.a. at afprøve holdningen hos leverandørerne og for at have et udgangspunkt for den fremadrettede udvikling.

Desuden forventer arbejdsgruppen at følgende initiativer kan bidrage til at forbedre materialeforsyningen:

- DanBib som ægte fælleskatalog
- Worldcat som katalogiseringskilde
- Centralbibliotekernes samarbejde om overvågning af udvalgte emneområder.

Opfølgning

Rapporten har været forelagt Biblioteksrådet, der bakker op om arbejdsgruppens anbefalinger. *Rapport om koordination af materialeforsyningen i folke- og forskningsbiblioteker* kan findes på [www. bibliotek ogmedier.dk](http://www.bibliotekogmedier.dk).

Europeana

Den fælles adgang til den europæiske kulturarv i form af <http://www.europeana.eu/> har været i luften i et halvt års tid. Det indledende EU-projekt EDLnet, hvor specifikationerne er udarbejdet, er afsluttet. Til at udfylde denne rolle er startet et nyt EU-projekt Europeana v.1.0.

Der var den 2. og 3. april 2009 KickOff møde i Europeana v.1.0. Der er flere eksperter og flere deltagere i dette projekt end i forløberprojektet EDLnet.

Danske eksperter i Europeana v.1.0. er Birte Christensen-Dalsgaard, Det Kongelige Bibliotek og Leif Andresen, Styrelsen for Bibliotek og Medier.

Det er vigtigt at være opmærksom på at Europeana nu er en prototype for samlet adgang til den europæiske kulturarv. Der er ikke færdige fungerende services, og der blev f.eks. lavet en række engangsløsninger for at indsamle data. Den forventede automatiske metode til indsamling nåede af mange årsager ikke at komme i drift i den indledende fase.

Det betyder at det nuværende Europeana ikke uden videre kan skaleres op. Derimod skal der nu udvikles en egentlig stabil tjeneste med løbende opdateringer og en driftssikker organisation. Denne udvikling skal understøttes af Europeana v.1.0. En af udfordringerne bliver sikring af etablering af nationale centre for indsamling af registreringer af digitaliseret materiale.

Leif Andresen

Konference om en europæisk bibliotekspolitik

Den europæiske biblioteksforening Eblida og Naple – et netværk af nationale folkebiblioteksmyndigheder i Europa – afholdt den 7.-9. maj en konference i Wien. Konferencen forsøgte ud fra de hidtidige erfaringer med biblioteksprojekter i Europa at skitsere forudsætninger og mål for en bibliotekspolitik. Der var primært fokus på to behov: for det første at sikre en fortsat eksistens af et 'public domain' rum for biblioteksmaterialer – altså hindre at for restriktive og kostbare ophavsretslige bestemmelser reelt indskrænker borgernes mulighed for at få adgang til biblioteksmaterialer. For det andet var der fokus på behovet for et 'green paper' eller 'white paper', – altså et katalog over de problemstillinger og udfordringer, bibliotekerne står overfor i vidensamfund, hvor mediebenyttelsen ændres markant og kræver udvikling af nye ydelser. Endelig pegede konferencen ikke overraskende på behovet for flere finansierede europæiske projekter og på udbygning af kendte aktiviteter, herunder Europeana.

Jens Thorhaug

Bibliotekskatalogiseringen: Nye muligheder for bibliotekerne

Der er grøde i bibliotekerne for tiden. Mange nye projekter med formidling af bibliotekernes materialer er på banen. Det sker både i enkelte biblioteker og i forskellige typer samarbejde. Det er derfor vigtigt at data kan anvendes uden unødvendige forhindringer.

DBC har efter aftale med Styrelsen for Bibliotek og Medier besluttet at brugsretten til bibliotekskatalogiseringen med ikke mindst emneord og indholdsnoter udvides til også at dække anvendelse i fælles biblioteksformidlingsløsninger uanset om sådanne løsninger driftsafvikles af DBC eller ej. Projekter, hvor DBC ikke er dataleverandør, skal dog anmelde brugen af bibliotekskatalogiseringen til DBC.

Som velkendt i biblioteksoffentligheden bygger DBC's forretningsmodel for bibliotekskatalogiseringen på kommuners og statens betaling. Denne model ændres ikke med denne beslutning. Det er derfor en forudsætning for udvidelsen af brugsretten at denne forretningsmodel fortsat fungerer. Dvs. at det er en forudsætning at kommunerne fortsat betaler katalogiseringsbidrag og at aftalen med staten fortsætter. Rent praktisk er det aftalt at det er en forudsætning at kommuner dækkende mindst 98% af befolkningstallet fortsat betaler katalogiseringsbidrag, og at udvidelsen af brugsretten bortfalder hvis denne forudsætning ikke er opfyldt.

*Leif Andresen,
Carsten H. Andersen, DBC*

Orla-prisen 2009

I april 2009 blev børnenes bogpris uddelt for femte år i træk, og aldrig tidligere har de nominerede bøger hver fået så mange stemmer som i år. Der blev stemt i alt 17.303 gange på bøgerne i kategorierne

billedbog, børnebog, ungdomsbog og fantasy.

Vinderne af Orla-prisen 2009 blev:

- Bedste billedbog: *Bamses allerge'este bog* af Elin Bing og Dina Gellert, DR
- Bedste børnebog: *Olivia* af Tulle Sigbrand, Egmont Kids
- Bedste ungdomsbog: *Stjerneskelv* af Anders Johansen, Modtryk
- Bedste fantasybog: *Dødens terning* af Kenneth Bøgh Andersen, Høst & Søn.

Ud over priserne til de voksne forfattere blev der igen i år uddelt en Talentpris i form af en Bette Orla. Den gik til 15-årige Mia Christensen fra Høje-Taastrup, der havde skrevet historien *Daniel*. Juryen blev ramt lige i hjertet af historien om en storebror, der dør, mens han er udsendt som soldat. I alt 1215 børn og un-

ge havde indsendt deres egne historier til Orla, mens tallet i 2008 var 801.

Orla-prisen er opkaldt efter forfatteren Ole Lund Kirkegaards frække figur *Orla Frøsnapper*.

Prisen er et samarbejde mellem DR og Læselyst-programmet, som Kulturministeriet, Undervisningsministeriet og Velfærdsministeriet står bag. Desuden deltagere en række samarbejdspartnere i Orla-projektet: Forlæggerforeningen, Den Danske Boghandlerforening, Danmarks Skolebibliotekarer, Bibliotekarforbundet, <http://www.spoergolivia.dk> og www.boggnasker.dk.

Se Mias historie, og de øvrige vinderindslag på Orlas hjemmeside www.dr.dk/orla.

Lisbeth Vestergaard

DR Romanpris 2009

“Det er en bog der indeholder rigtig mange lag, og som på en og samme tid fortæller en spændende kriminalhistorie, og behandler det nære hverdagsliv, vi alle kender”, var en af juryens begrundelser for at kåre Sissel-Jo Gazan til vinder af DRs litterære pris for hendes roman *Dinosaurens fjer*.

Sissel-Jo Gazans roman er en af de seks romaner, der i de forløbne måneder er læst og debatteret i mere end 100 læseklubber på 50 bibliotekerne landet over, i DRs programmer, på dr.dk/roman og på litteratursiden.dk. Og det er en jury med fem af de mest engagerede medlemmer af læseklubberne, der udvalgt *Dinosaurens fjer* til vinder af dette års romanpris.

Ny sæson med DR Romanklub

DRs Romanklub fortsætter i sæsonen 2009-10, og alle landets biblioteker vil blive inviteret til fra december til maj at

oprette romanklubber og deltage i diskussionen af seks danske romaner – én om måneden – fra året der er gået. Der vil blive udsendt invitationer til alle folkebiblioteker og lagt en nyhed på hjemmesiden i løbet af juni måned.

Fakta

- DR Romanklub er et samarbejde mellem Litteratursiden, DR, Styrelsen for Bibliotek og Medier og landets biblioteker
- Bøgerne nomineres i samarbejde mellem DR og Litteratursiden
- Sæson: Månedens roman fra december 2009 til maj 2010
- Der diskuteres i ugerne 50, 3, 6, 10, 14 og 18
- De nominerede romaner offentliggøres på Bogmessen i november, dog vil december måneds roman blive offentliggjort den 1. juli
- Finale og jurydiskussion i maj 2010
- Bestyrer for Romanklubbens virtuelle del

på litteratursiden.dk er Inger Bressendorff-Madsen fra Københavns kommunes Biblioteker

- Tilmeld dig DR Romanklubbens nyhedsbrev på dr.dk/kultur

Anna Christine Rasch

DR Romanklubben

Rapport om koordination af materialeforsyning i folke- og forskningsbiblioteker er publiceret i maj. Kan hentes på www.bibliotekogmedier.dk

Afsluttede DEFF projekter forår 2009

- DEFF informationskompetence, e-støtteværktøj
- UB-testen på engelsk
- EduMedia Fase 2
- Fra teori til praksis: Kommunikationsstrategi for nye institutioner
- Forundersøgelse af forretnings- og aftalemodeller for services
- Levende billeder
- Konferencsystemer.

Læs mere på www.deff.dk.

Chefkonsulent *Jan Helmer Petersen* er fratrådt sin stilling i Børnekulturens Netværk med udgangen af marts 2009.

Projektkonsulent *Jesper Troelstrup* er fratrådt sin stilling i Børnekulturens Netværk med udgangen af maj 2009.

Student *Christine Vestergård Nielsen* er fratrådt sin stilling i Mediesekretariatet med udgangen af maj 2009.

Kristina Kierkegaard er ansat som sekretariats-/regnskabsmedarbejder i DEFF-Licensesekretariatet og Ledelsessekretariatet fra 1. maj 2009.

Lisbeth Vestergaard er ansat som børnebibliotekskonsulent i Biblioteksudvikling fra 15. maj 2009.

Stine Engel er ansat som projektkonsulent i Børnekulturens Netværk i perioden fra 15. maj til 15. november 2009.

Rie Kooistra er ansat som konsulent i Biblioteksafgift og Bladpuljeseekretariatet i perioden fra 15. maj til 28. februar 2010.

BILLEDTEMA

Bogstart skal plante lysten til at lære at læse

Bogstart dækker udvalgte boligområder i 15 kommuner rundt om i landet, hvortil der hvert kvartal sendes i alt ca. 1700 bogpakker. De biblioteksansatte formidler bogpakkerens indhold til børn og forældre med budskaber om sprogstimulering og børnelitteratur. Dette har de anledning til når de besøger familier og børn i hjemmene når barnet er hhv. seks og tolv måneder, ved at invitere familien på biblioteket, når barnet er halvandet år og ved at give bogpakker til de tre-årige i områdernes børnehaver.

Formålet med Bogstart er at bakke op om indsatsen 'tidlig læring' og bidrage til at børnene har et godt udgangspunkt for at lære at læse ved skolestart. En del af dette arbejde er at give børnene lysten til at lære at læse ved at invitere dem ind i bøgernes fortryllende univers og ind i en fælles begrebsverden gennem legen med sproget.

Derfor følger bibliotekerne også op på indsatsen med supplerende aktiviteter, både på bibliotekerne og i aktivitetshuse og lignende i lokalområderne. Det er bl.a. fortællertimer, rime-timer, sanglege og dukkespil, der er på de iderige programmer.

Kamma Kirk Sørensen

Afsender
Styrelsen for Bibliotek og Medier
H. C. Andersens Boulevard 2
1553 København V

